

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Antalet nybörjare och studenter i högskolan minskade kraftigt läsåret 2011/12, men i ett längre perspektiv är både nybörjar- och studentantalen fortfarande höga. Även de examinerade var fortsatt många läsåret 2011/12. Under många år har antalet distansstudenter ökat och samtidigt har studenternas prestationsgrad sjunkit stadigt. Läsåret 2011/12 minskade dock antalet distansstudenter för första gången någonsin. Det är några av de utvecklingstendenser som framkommer i detta avsnitt.

SÖKANDE OCH ANTAGNA

Fler sökande och antagna hösten 2012

Inför höstterminen 2012 sökte 126 000 personer utan tidigare högskolestudier till högskolan. Det är det högsta antalet som någonsin noterats och en ökning med 8 procent jämfört med hösten 2011. Sett i ett längre perspektiv har antalet nya sökande legat på en hög nivå under de senaste fyra åren. I början av 2000-talet var det runt 100 000 nya sökande till varje hösttermin, men antalet minskade kraftigt mellan höstterminen 2005 och höstterminen 2006, till omkring 88 000. Därefter ökade det måttligt igen fram till höstterminen 2008, varefter det skedde en kraftig ökning (med 29 procent) till 121 000 nya sökande höstterminen 2009. Ökningen 2009 sammanföll både med att antalet 19-åringar i befolkningen var stort och att arbetsmarknadsläget då försämrades kraftigt. Sedan 2009 har antalet nya sökande legat på denna höga nivå med omkring 120 000 per hösttermin.

I alla åldersgrupper var det en högre andel av befolkningen som sökte till högskolan hösten 2012 jämfört med hösten 2011, men uppgången var genomgående liten. Fortfarande var det 19-åringarna som sökte i störst utsträckning. Över 27 procent av alla 19-åringar i befolkningen sökte till högskolan inför höstterminen 2012.

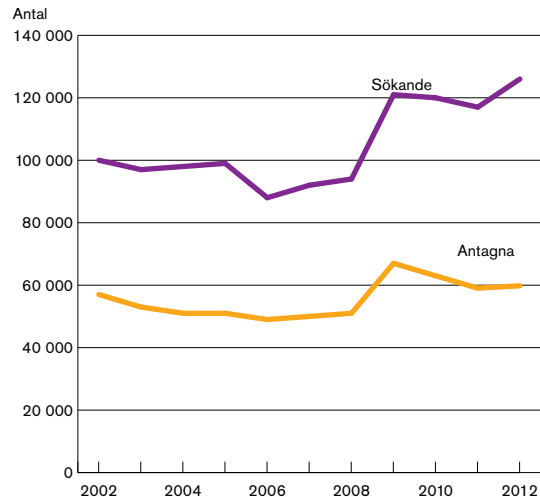
Fördelningen mellan könen bland sökande utan tidigare högskolestudier har varit densamma under lång tid, 60 procent kvinnor och 40 procent män. Från och med höstterminen 2009 blev den något jämnare, och en likartad fördelning gällde inför höstterminen 2012 – av de

Statistiken över sökande, antagna och nybörjare

Varje termin påbörjar ett stort antal nya studenter högre utbildning. Detta inflöde av studenter i högskolan utgörs av de så kallade högskolenybörjarna. Ansöknings- och antagningsprocessen startar emellertid mycket tidigare än så. Drygt fyra månader före terminsstart är sista datumet för ansökan till utbildningar vid universitet och högskolor (för vissa utbildningar tidigare än så). Därefter börjar en ganska lång process av behörighetsprövning, urval och antagning.

Statistiken som beskriver denna process är komplex, eftersom populationerna är föränderliga, och mycket händer mellan söktillfället och terminsstarten. De sökandes behörighet är ingen en gång för alla given egenskap. Man kan vara obehörig till sitt förstahandsval men behörig (och därmed antas till) sitt andrahandsval, och behörigheten kan – genom slutförande av behörighetsgivande utbildning – förändras över tid. Alla som söker antas inte, och inte heller påbörjar alla som antas studier i högre utbildning. Några som påbörjar studier har inte sökt inom ramen för antagningsystemet – det sker efteranmälningar till utbildningar, även långt efter terminsstart.

Statistiken över sökande, antagna och nybörjare ger en bild av denna komplexa process och av inflödet i högskolan. Läsaren bör hålla i minnet att jämförelser mellan grupperna försvåras av att populationerna är föränderliga, men också av att vissa delar av statistiken redovisas per hösttermin medan andra redovisas per läsår.

Figur 1. Sökande och antagna utan tidigare högskolestudier per hösttermin 2002–2012. Antalet nya sökande hösten 2012 var det högsta som noterats och 8 procent högre än hösten 2011. Endast personer med svenska personnummer ingår i redovisningen. Från och med 2007 gäller ett nytt samordnat antagningssystem, NyA. Tidigare förekom en viss dubbelräkning, och därför bör jämförelser över tid göras med försiktighet.

sökande utan tidigare studier var 58 procent kvinnor och 42 procent män.

Fler sökande – svårare att komma in

Antalet svenska antagna utan tidigare studier var 59 800 inför höstterminen 2012. Det är en ökning med 1 procent jämfört med höstterminen 2011. Eftersom den ökningen är mindre än ökningen av antalet sökande utan tidigare studier innebär det att det totalt sett för tredje året i rad blivit lite svårare att komma in på högskolan. Andelen antagna av de nya sökande har då minskat något – från 50 procent höstterminen 2011 till 47 procent höstterminen 2012. Sett i ett längre perspektiv har dock andelen antagna ökat från 41 procent höstterminen 1998. Könsfördelningen bland de antagna utan tidigare studier var snarlik den bland de sökande.

Det är 19-åringarna som är den största åldersgruppen bland de antagna som inte studerat tidigare. Andelen 19-åringar av de antagna var 32 procent höstterminen 2012, vilket är 2 procentenheter lägre än höstterminen innan. 19-åringarna är också den åldersgrupp där den största andelen av de sökande blev antagna – 56 procent av 19-åringarna som sökte blev antagna höstterminen 2012.

Ökningen av andelen antagna 19-åringar beror bland annat på att det under senare år skett flera förändringar av antagningsreglerna syftande till att underlätta för unga att antas till högskoleutbildningar. En sådan förändring skedde inför höstterminen 2010. Det var första gången som avgångna från gymnasieskolan kunde tillgodoräkna sig meritpoäng för moderna språk, engelska, matematik och så kallade områdeskurser från hela sin gymnasietid. Samma höst infördes också en tudelning av betygsurvalsgruppen

som innebar att de som läst kurser i kommunal vuxenutbildning (Komvux), och som använde Komvux-kurserna i ansökan till högskolan (vanligen något äldre sökande), fick relativt sett färre platser att söka till. (Se vidare *Nya antagningsregler påverkar nybörjaråldern*, statistisk analys 2012/4, Högskoleverket.)

I ett längre perspektiv är det andelen antagna 19-åringar som ökat mest – hösten 1998 blev 40 procent av de nya sökande 19-åringarna antagna. Samma höst antogs i genomsnitt 46 procent av de nya sökande mellan 30 och 34 år, medan andelen antagna i samma åldersgrupp bara var 34 procent hösten 2012. Detta är en effekt av de ändrade antagningsreglerna. (För mer uppgifter om sökande och antagna, se *Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminen 2012*, UF 46 SM 1201, Högskoleverket och SCB.)

Färre utländska sökande efter att avgifter införts

Till och med våren 2011 ökade antalet utländska sökande kraftigt, men uppgifter om de utländska sökande är något svårtolkade. Utländska sökande kan urskiljas genom att de saknar fullständiga personnummer, men ofullständiga personnummer innebär att det saknas en unik identitet, vilket kan leda till dubbelräkningar. Tack vare en större samordning av antagningssystemen från och med våren 2007 har problemen med dubbelräkning minskat, men det förekommer fortfarande mellan olika antagningsomgångar.

Från och med hösten 2011 måste sökande från länder utanför EU/EES och Schweiz, som inte deltar i utbytesstudier, betala dels en anmälningsavgift för att söka, dels en studieavgift för att börja studera. I den ordinarie antagningsomgången hösten 2010 sökte 14 000 personer med ofullständiga personnummer. Höstterminen 2011 minskade dessa sökande i antal i den ordinarie antagningsomgången kraftigt (med 64 procent), till 5 000, men hösten 2012 hade de ökat till 6 500, vilket fortfarande är lägre än innan avgiftsinförandet.

Sedan höstterminen 2008 finns två separata antagningsomgångar – utöver den ordinarie antagningsomgången – som vänder sig till utländska studenter. Den ena omgången innehåller internationella kurser och program på grundnivå och den andra innehåller internationella masterprogram. Antalet sökande inom dessa internationella omgångar ökade kraftigt mellan 2008 och 2010, men efter avgiftsinförandet hösten 2011 har antalet sökande minskat dramatiskt. Jämfört med höstterminen 2010 minskade antalet sökande till internationella kurser och program med 86 procent höstterminen 2011, medan antalet sökande till

	Antal sökande	Antal antagna
2008		
Internationella kurser och program	14 200	2 600
Internationella masterprogram	54 200	12 900
2009		
Internationella kurser och program	38 700	5 000
Internationella masterprogram	78 800	16 700
2010		
Internationella kurser och program	43 400	6 100
Internationella masterprogram	94 400	19 900
2011		
Internationella kurser och program	6 200	2 000
– därav avgiftsskyldiga	3 000	700
Internationella masterprogram	17 500	7 100
– därav avgiftsskyldiga	8 300	3 200
2012		
Internationella kurser och program	6 000	2 500
– därav avgiftsskyldiga	1 800	600
Internationella masterprogram	21 900	9 600
– därav avgiftsskyldiga	8 800	4 000

Tabell 1. Sökande och antagna till de två internationella omgångarna höstterminerna 2008–2012. Antalet sökande i de internationella omgångarna minskade med över 80 procent höstterminen 2011, efter att avgifter införts. Hösten 2012 ökade antalet sökande till internationella masterprogram, men fortfarande är sökandetalen betydligt lägre än innan avgifter infördes.

internationella masterprogram minskade med 81 procent. Inför hösten 2012 har antalet sökande till internationella kurser och program minskat med ytterligare 3 procent, medan antalet sökande till internationella masterprogram ökat med 25 procent. Fortfarande är dock antalet sökande i båda dessa antagningsomgångar mer än 75 procent lägre än antalet var hösten 2010.

Det är dock inte alla sökande i de internationella omgångarna som berörs av avgifter. Av de sökande till internationella kurser och program höstterminen 2012 var 30 procent avgiftsskyldiga, vilket är lägre än hösten innan då 48 procent var avgiftsskyldiga. Av sökande till internationella masterprogram var motsvarande andel 40 procent hösten 2012, jämfört med 47 procent hösten 2011. Det är uppenbart att avgifterna lett till att antalet utländska sökande minskat kraftigt (läs mer om inresande studenter i kapitlet *Internationell mobilitet*).

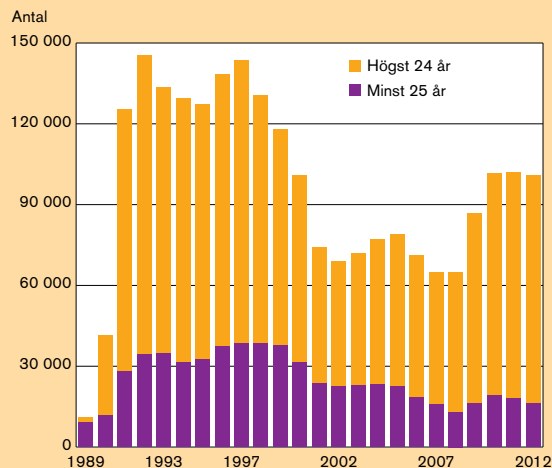
Högskoleprovet

Högskoleprovet anordnas två gånger om året och används som ett komplement till betyg för att göra urval av sökande när det finns fler sökande till en utbildning eller kurs än det finns platser. Vid urval ska minst en tredjedel av platserna fördelas på grundval av betyg, minst en tredjedel på grundval av högskoleprovsresultat och högst en tredjedel på grundval av urvalsgrunder beslutade av högskolan. Provet är öppet för alla och det finns ingen gräns för hur många gånger man kan göra provet. Det bästa resultatet under de senaste fem åren räknas vid antagningen. Under de senaste åren har drygt hälften av provdeltagarna gjort sitt första prov medan övriga provdeltagare är sådana som har återkommit för att förbättra sina provresultat.

År 2012 var antalet provdeltagare närmare 101 000. Antalet provdeltagare har varit nära nog detsamma under de senaste tre åren. Emellertid är en allt större andel av provdeltagarna unga. År 2012 var 84 procent av provdeltagarna under 25 år gamla, men tio år tidigare var motsvarande andel 67 procent. Andelen kvinnor som skriver provet har alltid varit större än andelen män, så även under 2012. Det senaste året var skillnaden liten, 51 procent av provdeltagarna var kvinnor och 49 procent var män.

Antalet provdeltagare har varierat mycket över åren, ofta i samklang med förändringar av gymnasieskolan och reglerna för antagning till högskolan. Mellan toppåret 1997, då omkring 145 000 gjorde högskoleprovet, och 2002 minskade antalet provdeltagare med mer än hälften till knappt 70 000. Utvecklingen under denna period sammanfaller med att kommunal vuxenutbildning (Komvux) ökade kraftigt i och med satsningen på det så kallade kunskapslyftet och att möjligheten att läsa om gymnasiekurser för att höja betygen infördes 1997. Många yngre valde då att öka sina chanser att bli antagna till högskoleutbildning genom att läsa upp kurser i Komvux istället för att göra högskoleprovet.

Mellan 2002 och 2008 låg det årliga antalet provdeltagare på omkring 70 000. Därefter ökade antalet till drygt 100 000 och under de tre senaste åren har antalet provdeltagare legat däromkring. Ökningen sammanfaller med flera förändringar av antagningsreglerna. Bland annat är det sannolikt att fler gjorde högskoleprovet för att gardera sig inför de på förhand svårbedömda effekterna av de nya antagningsreglerna hösten 2010. Det var då

Figur 2. Totalt antal gjorda högskoleprov 1989–2012 fördelade efter provdeltagarnas ålder. Från 1991 då provet började användas även för dem med betyg från gymnasieskolan ökade antalet provdeltagare kraftigt. Den efterföljande minskningen mellan 1997 och 2002 sammanfaller med att kommunal vuxenutbildning byggdes ut och att möjligheten att läsa om gymnasiekurser för att höja betygen infördes 1997. Efter 2008 har antalet provdeltagare återigen ökat, sannolikt beroende på ändringar i antagningsreglerna som ökat provets roll i antagningen till högskoleutbildning.

första gången som avgångna från gymnasieskolan kunde tillgodoräkna sig meritpoäng för moderna språk, engelska, matematik och så kallade områdeskurser för hela sin gymnasietid i ansökan till högskoleutbildning. Sannolikt gjorde något äldre sökande då högskoleprovet för att öka möjligheten att bli antagen. Lärosätena använder också högskoleprovsresultatet till alltför utbildningar för att särskilja sökande med lika meriter i betygsurvalet. Provet har därmed fått en större roll i antagningen under senare år.

Sammantaget har de förändrade antagningsreglerna medfört att fler valt att öka sina chanser att bli antagna till högskoleutbildning genom att göra högskoleprovet istället för att läsa upp kurser i Komvux.

NYBÖRJARE

Stor minskning av antalet nybörjare läsåret 2011/12

Lsåret 2011/12 började 92 300 nya studenter att studera vid svenska universitet och högskolor. Det var en nedgång med 13 procent från närmare 106 000 nya studenter läsåret innan. Det är den största nedgången som noterats under de senaste 20 åren. I ett längre perspektiv är dock nybörjartalen fortfarande höga.

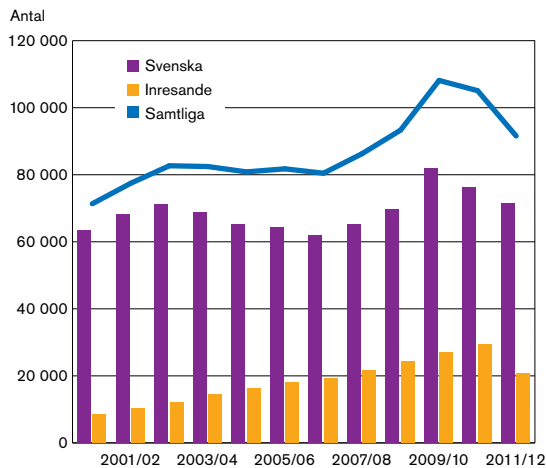
Med nya studenter avses studenter som för första gången påbörjar högskolestudier i Sverige och här ingår både svenska och inresande studenter. Minskningen av det totala antalet nya studenter 2011/12 beror till största delen på att antalet inresande studenter minskat kraftigt efter att studieavgifter införts från hösten 2011.

Efter avgiftsinförandet minskade antalet inresande studenter med 30 procent, från 29 500 till 20 800 under läsåret 2011/12. Trots minskningen utgör de inresande studenterna fortfarande en betydande andel av samtliga nya studenter

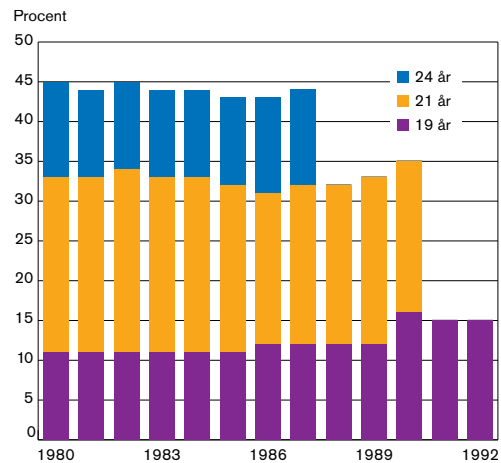
– mer än var femte ny student i Sverige var en inresande student läsåret 2011/12.

Antalet svenska nybörjare minskade också mellan läsåren 2010/11 och 2011/12, från 76 300 till 71 500, vilket motsvarar en nedgång med 6 procent. Denna nedgång är en följd av att den temporära utbyggnaden av högskolan med närmare 10 000 utbildningsplatser under perioden 2010–2011 (som var en konjunkturåtgärd) är över, och att lärosätenas utrymme för att ta emot nya studenter minskat 2011/12. Nedgången var likartad för både kvinnor och män, minus 7 respektive minus 6 procent. Det innebär att könsfördelningen bland de svenska nybörjarna var densamma under 2011/12 som den varit under de två föregående läsåren, 58 procent kvinnor respektive 42 män.

Uppgifter för höstterminen 2012 visar på att nedgången i det totala antalet nybörjare har stannat av och att de nya studenterna i princip var lika många som höstterminen 2011. De svenska nybörjarna minskade med 1 procent, medan de inresande studenterna ökade med 5 procent hösten 2012.

Figur 3. Antalet högskolenybörjare, dvs. studenter som inte tidigare studerat i svensk högskoleutbildning, 2001/02–2011/12. Läsåret 2011/12 minskade antalet högskolenybörjare kraftigt jämfört med läsåret innan. Framför allt minskade antalet inresande studenter efter att studieavgifter införts hösten 2011. Historiskt sett var antalet nybörjare emellertid fortfarande högt.

Figur 4. Andel av årskullarna födda 1980–1992 som påbörjat högskolestudier (i Sverige eller utomlands) t.o.m. 19, 21 respektive 24 års ålder. För de yngsta årskullarna, födda 1990–1992, var andelen som påbörjat högskolestudier t.o.m. 19 års ålder större än för tidigare årskullar

Stora skillnader i högskolestart bland ungdomar

Bland de som under 2011 fyllde 24 år, dvs. de som var födda 1987, hade 44 procent påbörjat en högskoleutbildning, antingen i Sverige eller utomlands. Andelen som påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder har sjunkit något, med en procentenhet, jämfört med årskullarna födda 1980–1982.

För de årskullar som uppnått 19 års ålder t.o.m. 2011 har däremot en ökad andel påbörjat högskolestudier jämfört med tidigare årskullar. I årskullarna födda 1990 till 1992 hade drygt 15 procent påbörjat högskolestudier vid 19 års ålder, vilket kan jämföras med 11–12 procent bland dem födda på 1980-talet. Detta återspeglas också i att det de senaste åren har skett en tydlig förnyring bland högskolenybörjarna. Under tio års tid har medianåldern, mätt per sista december under läsåret, hos de svenska högskolenybörjarna sjunkit betydligt. Högst var medianåldern läsåret 2002/03 (22,3 år) och lägst läsåret 2011/12 (21,1 år).

Det är stora skillnader mellan kvinnor och män när det gäller hur stor andel som påbörjat högskolestudier. I den årskull som var född 1987 hade 52 procent av kvinnorna påbörjat högskolestudier t.o.m. 24 års ålder jämfört med 36 procent av männen. Samma könsskillnader syns vid en mätning av de årskullar som blev 21 respektive 19 år under 2011 (födda 1990 respektive 1992), även om skillnaderna mellan könen tycks växa ju äldre årskullen blir.

Det är också stora regionala skillnader i andelen som påbörjat högskoleutbildning. I Uppsala län och Stockholms län hade 49 respektive 48 procent av dem som var födda 1987 påbörjat högskolestudier, vilket kan jämföras med 38 procent i Jämtlands, Gotlands och Södermanlands län (läs mer i *44 procent av en årskull har påbörjat högskolestudier vid 24 års ålder*, statistisk analys 2012/10, Högskoleverket).

Allt yngre högskolenybörjare

De tre senaste läsåren har antalet 19-åriga högskolenybörjare varit betydligt fler än tidigare läsår, vilket beror dels på att 19-åringarna var ovanligt många i befolkningen under denna period, dels på att det var en större andel av 19-åringarna i befolkningen som påbörjade högskoleutbildning dessa år.

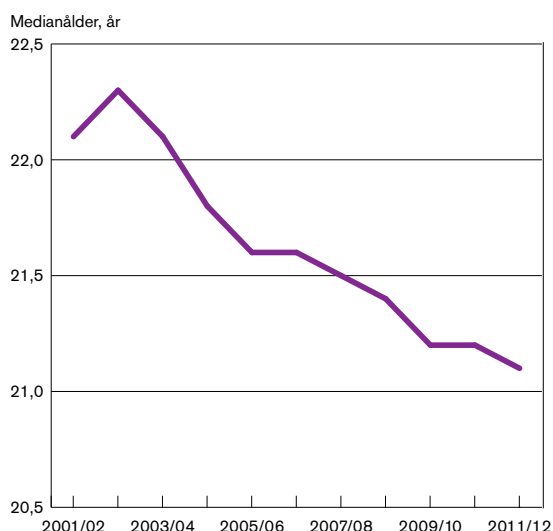
Att en större andel av 19-åringarna än tidigare påbörjat högskolestudier har olika orsaker. En bidragande orsak är förändringarna i antagningsreglerna till högre utbildning under senare år, vilka gynnar unga personer. Därtill kommer en kärvar arbetsmarknad för unga, särskilt under 2009.

Lsåret 2011/12 utgjorde 19-åringarna 31 procent av de svenska nybörjarna, vilket är den högsta andelen som noterats under de senaste 25 åren. Om man till 19-åringarna också lägger 20- och 21-åringar utgjorde denna grupp (till och med 21 år) 61 procent av de svenska nybörjarna. Andelen bland de svenska högskolenybörjarna som var högst 21 år har därmed ökat med 12 procentenheter de senaste tio åren.

Motsatt förhållande gäller för de äldre åldersgrupperna. Antalet högskolenybörjare som var minst 30 år gamla har nämligen minskat under senare tid, och deras andel av

Medianålder

Tidigare har nybörjarnas medianålder beräknats per sista juni, dvs. som en uppskattning av hur gamla de var då de började sina studier under hösten. En fjärdedel av alla nybörjare under ett läsår börjar emellertid studera under vårterminen. För att bättre återspegla nybörjarnas medianålder under ett läsår beräknas medianåldern därför per 31 december fr.o.m. 2013, vilket innebär att medianåldern kan vara 0,5 år lägre i redovisningar före 2013.

Figur 5. Medianålder bland högskolenyborjare (exklusive inresande studenter) läsåren 2001/02–2011/12. Notera den kapade åldersaxeln. Under de senaste tio åren har högskolenyborjarnas medianålder sjunkit från som högst 22,3 år läsåret 2002/03 till 21,1 år 2011/12. Medianåldern är beräknad per sista december respektive läsårsår.

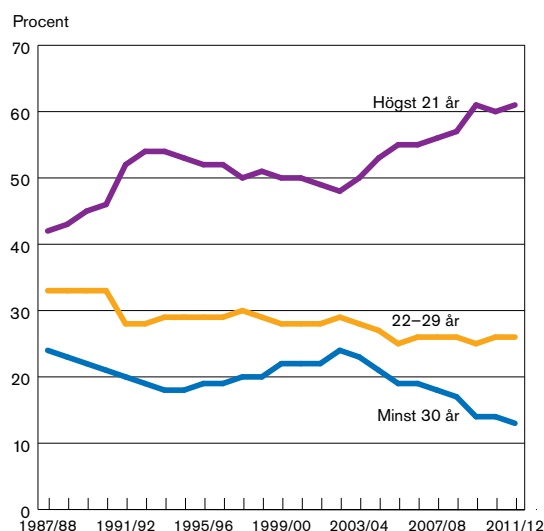
de svenska högskolenyborjarna har sjunkit från 24 till 13 procent mellan läsåren 2002/03 och 2011/12. Det senaste läsåret var andelen nyborjare som var minst 30 år gamla den lägsta som noterats under de senaste 25 åren.

Övergången till högskolan varierar stort mellan gymnasieutbildningar

De allra flesta av högskolenyborjarna har avslutat ett program i gymnasieskolan. Bland högskolenyborjarna 2011/12 (inresande studenter exkluderade) hade 70 procent studerat enbart i gymnasieskolan och ytterligare 15 procent hade både avslutade gymnasiestudier och studier på gymnasial nivå i kommunal vuxenutbildning (Komvux). Det var också 9 procent som enbart hade studerat i Komvux, och för 6 procent fanns ingen uppgift om utbildningsbakgrund. De senaste tio läsåren har andelen av högskolenyborjarna som enbart studerat i gymnasieskolan ökat från 51 till 70 procent, samtidigt som andelen som både avslutat gymnasiestudier och studerat på gymnasial nivå i Komvux mer än halverats, från 32 till 15 procent.

Tidigare i detta kapitel redovisades att andelen av en årskull som påbörjar högskolestudier skiljer sig mellan män och kvinnor. Detta blir också tydligt då man studerar årskullarna utifrån deras studier i gymnasieskolan. Läsåret 2008/09 avslutade totalt 97 900 elever gymnasieskolan. Av dessa hade 45 procent gått vidare till högskolestudier inom tre år. Bland kvinnorna hade 51 procent påbörjat högskolestudier inom tre år efter avslutad gymnasieskola, medan motsvarande andel bland männen var 39 procent.

Till viss del hör könsskillnaderna samman med att män och kvinnor läser olika utbildningar på gymnasiet, framför allt att kvinnor i högre utsträckning läser på de studieförberedande programmen. Om man enbart ser till na-

Figur 6. Andelen svenska nyborjare i olika åldrar läsåren 1987/88–2011/12. Det har skett en markant förnyring av de svenska nyborjarna, framför allt under de senaste tio åren. Av nyborjarna 2011/12 var 61 procent högst 21 år, 26 procent 22–29 år och 13 procent minst 30 år gamla. Tio år tidigare var motsvarande andelar knappt 48, 29 respektive 24 procent.

turvetenskapsprogrammet, samhällsvetenskapsprogrammet, teknikprogrammet och International Baccalaureate är skillnaderna i övergångsfrekvens mellan kvinnor och män betydligt mindre: 72 procent av kvinnorna och 67 procent av männen som avslutat något av de fyra programmen 2008/09 hade påbörjat högskolestudier inom tre år.

Naturvetenskapsprogrammet är det gymnasieprogram som har i särklass högst övergångsfrekvens. Av de 10 900 elever som slutförde ett sådant program 2008/09 hade 84 procent påbörjat högskolestudier inom tre år. Övergångsfrekvensen var också hög bland elever som slutförde de andra studieförberedande programmen (64–70 procent) och väsentligt högre i jämförelse med övergångsfrekvensen från de specialutformade programmen (i genomsnitt 50 procent) eller från de övriga nationella och individuella programmen (i genomsnitt 24 procent).

De senaste åren har det blivit vanligare att elever gått vidare till högskolan direkt efter avslutade gymnasiestudier i stället för att som tidigare ofta vänta något år. Läsåret 2007/08 var det en femtedel av dem som avslutade gymnasiestudierna som gick vidare direkt till högskolestudier läsåret efter. Bland avgångsgymnasisterna läsåren 2008/09 till 2010/11 hade denna andel ökat till en fjärdedel.

Nyborjare med utländsk bakgrund

Med utländsk bakgrund avses att man antingen är född i ett annat land än Sverige eller att man är född i Sverige men båda föräldrarna är utrikes födda. Utländska studenter som kommer till Sverige i syfte att studera, det vill säga inresande studenter, räknas dock inte till denna grupp.

Till antalet fanns det drygt 13 100 högskolenyborjare med utländsk bakgrund i den svenska högskolan läsåret 2011/12. Av dessa var 59 procent kvinnor, en andel som

	Antal elever som slutförde gymnasieskolan 2008/09			Andel (%) som påbörjat högskolestudier t.o.m. 2011/12		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Samtliga	97 900	49 500	48 400	45	51	39
Naturvetenskapsprogrammet (NV)	10 900	5 100	5 800	84	85	83
Samhällsvetenskapsprogrammet (SV)	20 700	13 100	7 600	64	67	57
Teknikprogrammet (TE)	5 000	900	4 100	64	70	63
International Baccalaureate (IB)	650	410	240	70	71	67
Summa NV-, SV-, TE-program och IB	37 300	19 600	17 700	70	72	67
Övriga nationella program och IV	46 700	22 700	24 000	24	32	17
Specialutformade program	13 900	7 200	6 700	50	56	43

Tabell 2. Antalet elever som slutförde gymnasieskolan 2008/09 och andelen av dem som till och med läsåret 2011/12 påbörjat studier i högskolan. I de nationella programmen ingår även motsvarande gymnasieutbildningar inom fristående skolor. Med IV avses individuella program.

liknar den bland nybörjare med svensk bakgrund, där kvinnorna utgjorde 57 procent 2011/12. Även om studenter med utländsk bakgrund utgör en allt större andel av dem som börjar i högskolan är det en mindre andel i denna grupp som går vidare till högskolestudier än bland dem med svensk bakgrund. Bland dem som är födda 1985 och har en svensk bakgrund, var det 44 procent som gick vidare till högskolestudier senast vid 25 års ålder. Motsvarande andel bland dem med utländsk bakgrund var 39 procent.

Studenter med utländsk bakgrund är ingen homogen grupp. Man har t.ex. invandrat till Sverige från olika länder och i olika åldrar (eller också är man född här, men föräldrarna har invandrat). Vidare kan föräldrarnas utbildning variera beroende på varifrån man kommer. Läs mer i *Utländsk bakgrund för studerande i högre utbildning 2010/11*, Statistiska meddelanden, UF 19 SM 1201, Högskoleverket och SCB.

Föräldrarnas utbildningsnivå

Lsåret 2011/12 hade 36 procent av högskolenybörjarna under 35 år högutbildade föräldrar, dvs. åtminstone en av föräldrarna hade som lägst avslutat en treårig eftergymnasial utbildning. I befolkningen i åldrarna 19–34 år var motsvarande andel 24 procent. Denna skillnad kan ses som ett översiktligt mått på snedrekryteringen till högskolan, som ökat något under de senaste tio åren. Andelen med högutbildade föräldrar har sedan läsåret 2001/02 ökat med 2,5 procentenheter i befolkningen och 3,8 procentenheter bland högskolenybörjarna.

Utöver att föräldrarnas utbildning påverkar om man påbörjar högskolestudier eller inte, påverkas även studierens inriktning, då andelen av nybörjarna som hade högutbildade föräldrar varierar mellan olika utbildningar. Andelen nybörjare med högutbildade föräldrar är högst på utbildningar som kräver höga betyg för att antas. På ut-

bildningarna till arkitekt respektive psykolog var andelen över 60 procent och på läkarprogrammet hade 70 procent av nybörjarna högutbildade föräldrar.

Medicin och odontologi, i vilket läkarprogrammet ingår, är det område där flest har högutbildade föräldrar, 55 procent av högskolenybörjarna. Motsvarande andel är lägst inom områdena undervisning, 21 procent, respektive vård och omsorg, 26 procent.

Basår

Basårsutbildning är en förutbildning om maximalt ett år som ger särskild behörighet till vissa högskoleutbildningar. När studenter antas till basåret antas de samtidigt till den högskoleutbildning som basåret ska ge behörighet till. Basåret är dock inte en högskoleutbildning och ger inga högskolepoäng.

Basåret har funnits i högskolan sedan 1992. Fram till 2002 gavs basåret endast som förutbildning till naturvetenskapliga eller tekniska högskoleutbildningar, men numera kan lärosätena ge basårsutbildning för alla utbildningar där det finns brist på behöriga sökande. Basårsutbildning med annan inriktning än naturvetenskap och teknik är dock ovanliga.

Antalet basårsstudenter var cirka 3 500 årligen i början av 2000-talet, och mot slutet av årtiondet skedde en rejäl ökning som sammanföll med den samtidiga ökningen av antalet nybörjare i högskolan. Lsåret 2011/12 studerade 5 180 personer på basår, vilket är en minskning med 450 personer jämfört med läsåret 2010/11.

Basårsutbildning fanns vid totalt 24 lärosäten läsåret 2011/12. Flest basårsstudenter fanns vid Kungl. Tekniska högskolan (850), följt av Örebro universitet (690), Mittuniversitetet (320) och Umeå universitet (300). Den största minskningen sedan föregående läsår har skett på Umeå universitet, som då hade flest basårsstudenter (880 av 5 640).

Det är vanligast att man studerar på basår i yngre åldrar. Av de totalt 5 180 basårsstudenterna var 1 250 under 20 år, 1 000 var 20 år och 730 var 21 år. Endast 470 var mellan 26 och 30 år, och 350 var över 30 år. Majoriteten, 59 procent, av studenterna var män.

Relativt få av högskolenybjörjarna under 35 år hade föräldrar med högst en förgymnasial utbildning, 4 procent. Det beror främst på att förgymnasialt utbildade utgör en relativt liten grupp i befolkningen, andelen var 7 procent i åldrarna 19–34 år 2011. Men det beror också på att gruppen är underrepresenterad bland nybjörjarna i högskolan. Mest underrepresenterad var gruppen inom lant- och skogsbruk där 1 procent av högskolenybjörjarna under 35 år hade förgymnasialt utbildade föräldrar. Läs mer i *Högskolenybjörjare 2011/12 och doktorandnybjörjare 2010/11 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, Statistiska meddelanden, UF 20 SM 1204, Högskoleverket och SCB.

Betydelsen av föräldrarnas utbildningsnivå för personer med svensk och utländsk bakgrund

Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för om man börjar studera vid högskolan, oavsett om man har svensk eller utländsk bakgrund. Men när svensk respektive utländsk bakgrund kombineras med föräldrarnas utbildningsnivå märks vissa skillnader mellan grupperna.

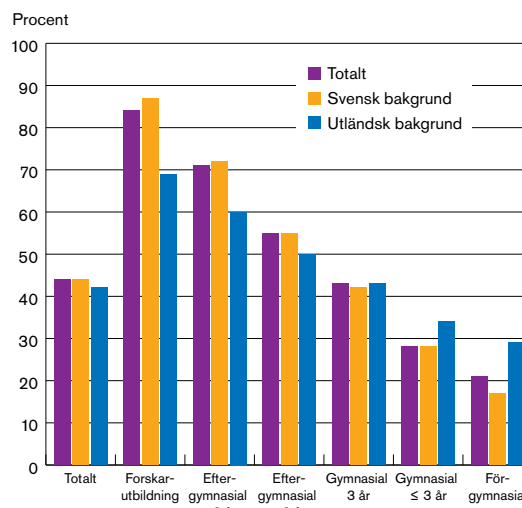
När föräldrarna var förgymnasialt utbildade eller hade en kortare gymnasieutbildning var det vanligare för personer med utländsk bakgrund att påbörja högskolestudier än för personer med svensk bakgrund. Däremot var personer med svensk bakgrund mer benägna att påbörja högskolestudier än de med utländsk bakgrund om föräldrarna hade en längre eftergymnasial utbildning eller var forskarutbildade. Detta gällde bland både kvinnor och män. Läs mer i *Högskolenybjörjare 2011/12 och doktorandnybjörjare 2010/11 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, Statistiska meddelanden, UF 20 SM 1204, Högskoleverket och SCB.

Färre nybjörjare på masterprogram

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå delas in i kurser som kan kombineras i program. Ungefär hälften av alla högskolenybjörjare, inklusive inresande studenter, läste under sitt första läsår enbart på fristående kurser och hälften läste på ett program.

Den som är nybjörjare på program kan dock mycket väl ha erfarenhet av tidigare högskolestudier. För nybjörjare på magister- och masterprogram är det dessutom nödvändigt: det är ett behörighetskrav att ha en tidigare examen för att antas till dessa program.

Från det att masterexamen infördes i den svenska högskolan den 1 juli 2007 ökade antalet nybjörjare på masterprogram varje år t.o.m. läsåret 2010/11, då 14 600 studenter började på masterprogram. På dessa program har inresande studenter varit i majoritet ända sedan 2007 och läsåret 2010/11 var 61 procent av nybjörjarna inresande studenter. Men den kraftiga minskningen av antalet inresande studenter läsåret 2011/12, som nämnts tidigare i detta avsnitt, har samma läsår också haft stor inverkan på nybjörjartalen på masterprogram. Lsåret 2011/12 minskade

Figur 7. Andelen med påbörjad högskoleutbildning vid 25 års ålder i årskullen född 1986 efter svensk respektive utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå.

antalet nybjörjare på masterprogram till 10 100, vilket var en minskning med 31 procent jämfört med läsåret innan. Hela minskningen beror på färre inresande studenter, vilket innebär att de inresande fr.o.m. 2011/12 utgör en väsentligt mindre andel av nybjörjarna på masterprogram (34 procent) än tidigare.

För magisterprogrammen som infördes fr.o.m. läsåret 2007/08 följer utvecklingen samma mönster som för masterprogrammen, och den har också påverkats av färre inresande studenter efter att studieavgifter införts. Nybjörjartalen ökade t.o.m. läsåret 2010/11 till 4 620 och fram till dess var en majoritet av nybjörjarna inresande studenter, 54 procent. Men 2011/12 minskade både nybjörjartalen totalt sett och andelen inresande, till totalt 3 770 nybjörjare varav 30 procent inresande studenter.

Trots att antalet inresande studenter minskat på både magister- och masterprogram bidrar de till att jämna ut könsfördelningen bland nybjörjarna på dessa program, eftersom en betydligt större andel av de inresande studenterna än av de svenska studenterna är män.

Kandidatprogram är den klart största programformen bland de generella programmen. På dessa program är emellertid andelen inresande studenter liten. Antalet nybjörjare på kandidatprogram var 26 200 läsåret 2011/12, vilket var 3 procent färre än föregående läsår.

Även antalet nybjörjare på högskoleexamensprogram minskade kraftigt läsåret 2011/12, med 18 procent. På dessa program har det alltid funnits få inresande studenter, och minskningen avser därmed enbart svenska nybjörjare. På högskoleexamensprogram är en majoritet av nybjörjarna män, vilket sannolikt hör samman med att många av dessa program finns inom ämnesområdet teknik, som är ett traditionellt mansdominerat område.

	Förändring från		Inresande studenter (%)
	Antal nybörjare	föregående läsår (%)	
Högskoleexamensprogram	3 780	-18	49/51
Kandidatexamensprogram	26 200	-3	57/43
Magisterexamensprogram	3 770	-18	61/39
Masterexamensprogram	10 100	-31	51/49

Tabell 3. Nybörjare på generella program läsåret 2011/12. Antalet nybörjare har minskat kraftigt jämfört med läsåret innan, vilket hänger samman med den kraftiga minskningen av antalet inresande studenter efter att studieavgifter införts hösten 2011. Av nybörjarna på masterexamensprogram har andelen inresande studenter minskat från 61 till 34 procent mellan 2010/11 och 2011/12.

Små förändringar i antalet nybörjare på de flesta yrkesexamensprogram

Det finns ett femtiotal yrkesexamina i högskolan. Utbildningar som leder fram till dessa examina organiseras i form av program, så kallade yrkesexamensprogram. Totalt var det 45 100 nybörjare på yrkesexamensprogram 2011/12, vilket var två procent färre än läsåret innan. En stor del, 46 procent, av dem som var nybörjare på ett yrkesexamensprogram detta läsår hade tidigare studerat i högskolan. Antalet inresande studenter är litet på alla yrkesexamensprogram.

Programmen skiljer sig mycket åt storleksmässigt. De nio största programmen, räknat i antalet nybörjare, hade 83 procent av alla 45 100 nybörjare på yrkesexamensprogram 2011/12.

På några av de större yrkesexamensprogrammen minskade antalet nybörjare betydligt 2011/12. Det var civilekonomprogram, som minskade med 16 procent jämfört med läsåret 2010/11, och de nya lärarprogrammen som sammanlagt minskade med 12 procent. Civilekonomexamen infördes 2007, och antalet nybörjare ökade stadigt t.o.m. läsåret 2009/10. Men 2010/11 minskade antalet nybörjare med 20 procent och minskningen fortsatte 2011/12, med ytterligare 16 procent färre nybörjare. Flera lärosäten har dock valt att i stället för civilekonomprogram ge magister- eller masterprogram i ekonomi.

Hösten 2011 startade fyra nya lärarutbildningar som ersatte den tidigare sammanhållna lärarutbildningen. De fyra nya utbildningarna leder till examen som förskollärare, grundlärare, yrkeslärare och ämneslärare. Om man

	Antal nybörjare		Förändring (%) 10/11– 11/12	Kvinnor/män (%) 2011/12
	2010/11	2011/12		
Förskollärarexamen	–	3 000		(93/7)
Grundlärarexamen	–	2 900		(81/19)
Yrkeslärarexamen	–	590		(55/45)
Ämneslärarexamen	–	2 900		(53/47)
Övriga lärarexamina	–	1 600		(67/33)
Lärarexamen	12 500	–		–
Lärarexamina, totalt	12 500	11 000	-12	(73/27)
Civilingenjörsexamen	6 500	6 900	6	(29/71)
Sjuksköterskeexamen	5 100	5 200	2	(84/16)
Högskoleingenjörsexamen	4 100	4 200	3	(24/76)
Socionomexamen	2 700	2 600	-5	(83/17)
Specialistsjuksköterskeexamen	2 000	2 200	8	(85/15)
Civilekonomexamen	2 400	2 000	-16	(48/52)
Juristexamen	2 000	1 900	-5	(59/41)
Läkarexamen	1 400	1 600	10	(53/47)

Tabell 4. Nybörjare på yrkesexamensprogram 2010/11–2011/12. Endast program med fler än 1 000 nybörjare redovisas i tabellen. På dessa program fanns 83 procent av alla nybörjare på yrkesexamensprogram. Uppgifter om nybörjare på alla yrkesexamensprogram över en längre tidsperiod finns i tabell 2 i kapitlet Tabeller.

jämför antalet nybörjare på den tidigare lärarutbildningen 2010/11 med antalet nybörjare på de nya lärarutbildningarna läsåret 2011/12 framgår att antalet nybörjare på lärarutbildningar var 12 procent färre läsåret 2011/12. En orsak till minskningen var att färre lärosäten fått examenstillstånd för de nya lärarexamina inför starten 2011 jämfört med antalet lärosäten som har examenstillstånd för den tidigare lärarexamen.

Den stora nedgången av antalet nybörjare på lärarutbildningar läsåret 2011/12 har dock vänt hösten 2012 då antalet ökade med drygt 800 personer, motsvarande 10 procent. Störst har ökningen varit på ämneslärarutbildningen och grundlärarutbildningen där antalet nybörjare på respektive utbildning ökat med 22 procent. (Läs mer i faktarutan om lärarutbildning.)

Antalet nybörjare minskade också något på juristprogram och socionomprogram 2011/12, med 5 procent vardera. För övriga större yrkesexamensprogram ökade nybörjartalen. På läkarprogram ökade antalet nybörjare med 10 procent jämfört med 2010/11. Även antalet nybörjare på utbildningen till specialistsjuksköterska ökade jämfört med 2010/11 (med 8 procent) liksom antalet nybörjare på sjuksköterskeprogram (med 2 procent). Även på civilingenjör- och högskoleingenjörutbildningar har antalet nybörjare ökat jämfört med läsåret 2010/11, med 6 respektive 3 procent. Att antalet nybörjare på dessa utbildningar ökat är i linje med regeringens politik, som pekat ut att dessa utbildningar behöver byggas ut.

Inom många av yrkesexamensprogrammen är könsfördelningen sned. Kvinnodominansen är stor på yrkesexamensprogrammen inom vård och omsorg samt på lärarprogram. Männen är däremot i tydlig majoritet på yrkesexamensprogrammen inom teknik, med undantag för arkitektprogram. Inom några stora yrkesexamensprogram är dock könsfördelningen inom intervallet 40–60: civilekonomprogram, juristprogram och läkarprogram.

Fler uppgifter om yrkesexamensprogram finns i kapitlet *Nyckeltal för yrkesexamensprogram*.

STUDENTERNA

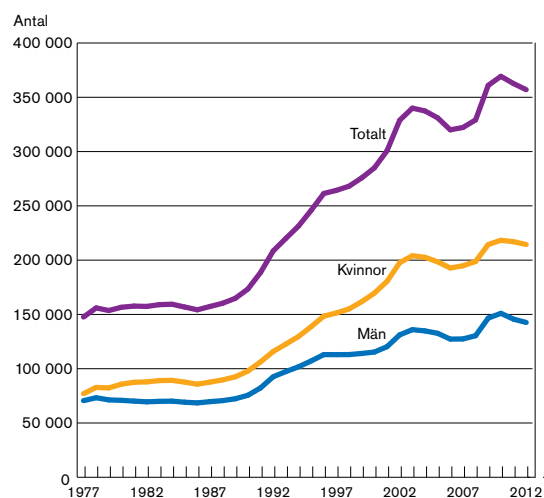
I högskolan är nybörjarna en mindre del av samtliga studenter. Förutom nybörjarna finns i studentpopulationen som helhet också de som är kvar i studier sedan tidigare år och de som återkommer till studier efter några års frånvaro. Totalt studerade 357 000 personer någon gång under höstterminen 2012 i utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Av dessa var 26 000 inresande studenter vilket var 14 procent färre än hösten 2011. De inresande studenterna var totalt 7 procent av hela studentpopulationen hösten 2012, vilket kan jämföras med 10 procent hösten 2010 som var den sista terminen utan studieavgifter för inresande studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz.

Det totala antalet studenter minskade hösten 2011 med 6 600 och minskningen fortsatte hösten 2012 med ytterligare 5 600 dvs. knappt två procent. Framför allt var det antalet män bland inresande studenter som minskade, hösten 2012 med 3 200. Även antalet kvinnor minskade men något mindre, de svenska med 1 600 och de inresande minskade med 1 000. De svenska männen däremot ökade med 200.

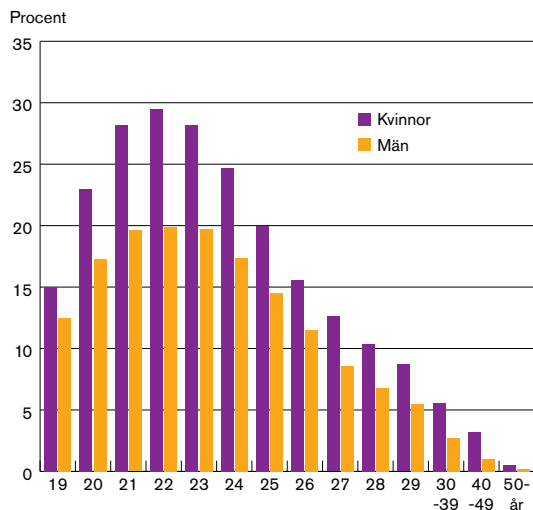
Om vi tittar längre tillbaka i tiden är dock antalet studenter i den svenska högskolan fortfarande högt. På 1950-talet studerade mindre än 50 000 personer i högskolan och i slutet av 1960-talet drygt 100 000. Högskolereformen 1977 innebar att utbildningar med ytterligare 46 000 studenter fördes in i högskolan och vid början av 1980-talet omfattade den 150 000 studenter. Under 1990-talet började en utbyggnad av högskolan och antalet studenter ökade med mellan 15 000 och 20 000 per år för att, när utbyggnadstakten avtagit något mot slutet av 1990-talet, rymma 260 000 studenter. I början av 00-talet byggdes högskolan åter ut i snabb takt och antalet studenter ökade till 340 000. Flest studenter hittills, nästan 370 000 fanns registrerade i högskolan höstterminen 2010.

Det är fler kvinnor än män bland studenterna. Andelen kvinnor har ökat gradvis sedan 1977 års högskolereform, då kvinnodominerade utbildningar som lärar- och vårdutbildningar införlivades i högskolan. Könsfördelningen har sedan början på 00-talet i princip hållit sig på nivån 40 procent män och 60 procent kvinnor (figur 8).

Högskolestudenter finns i alla åldrar. Drygt hälften av kvinnorna i högskolan hösten 2012 var 25 år eller yngre. Männen var generellt något yngre än kvinnorna, två av tre var högst 25 år. Nästan 80 procent av kvinnorna och 90 procent av männen var under 35 år. Mindre än 1 procent var äldre än 65 år (figur 9).

Figur 8. Antal registrerade studenter i utbildning på grundnivå och avancerad nivå per hösttermin 1977–2012. Antalet studenter minskade höstterminen 2012 jämfört med höstterminen 2011, men i ett längre perspektiv var antalet studenter på en hög nivå.

Figur 9. Andel av befolkningen i olika åldrar som var registrerade i högskoleutbildning höstterminen 2012. I alla åldrar var det en större andel av kvinnorna än av männen som studerade. Högst andel registrerade var i åldrarna 21 till 23 år.

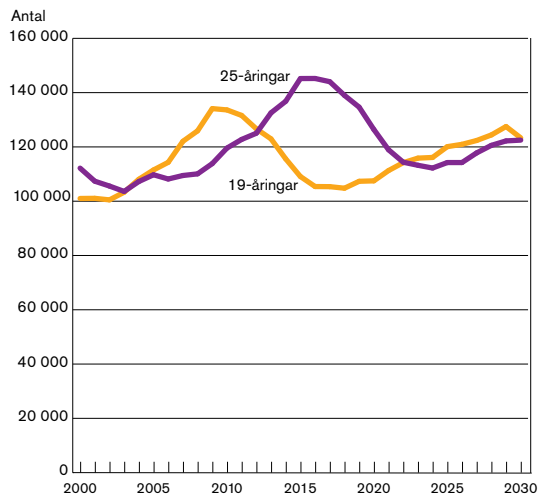
Deltagandet i högskoleutbildning högst i åldrarna 21 till 23 år

Andelen av befolkningen som studerar i högskolan varierar mellan olika åldersgrupper. Deltagandet i högskoleutbildning var hösten 2012 högst i åldrarna 21 till 23 år. I alla åldrar var det en större andel av kvinnorna än av männen som studerade. Nästan 30 procent av kvinnorna mellan 21 och 23 år studerade på högskolan. Andelen högskolestudenter bland män i samma åldrar var lägre, 20 procent. Även bland studenter i åldrarna 20, 24 och 25 år var deltagandet högt: av landets 20-åringar studerade 20 procent, av 24-åringarna studerade 21 procent och bland 25-åringarna 17 procent. Att deltagandet var högt även bland 20-, 24- och 25-åringar innebär att deras antal i befolkningen har stor betydelse för antalet studenter i högskolan.

Antalet 19-åringar i befolkningen nådde sin topp 2009 och enligt SCB:s befolkningsprognoser kommer de att fortsätta att minska i antal till omkring år 2018, medan antalet 25-åringar i befolkningen å andra sidan fortsätter att öka fram till 2016. Deltagandet i högskoleutbildning i olika åldrar var så gott som oförändrat hösten 2012 jämfört med hösten 2011.

Gränsen mellan campus- och distansutbildning suddas ut

Gränsen mellan campusutbildning och distansutbildning har allt mer suddats ut eftersom den teknik och pedagogik som inledningsvis användes endast för distansutbildning numera också används på campus. I statistiken definieras distansutbildning som utbildning där lärare och studenter i huvudsak är åtskilda i tid och rum. Det innebär att både helt webbaserad utbildning utan fysiska träffar och utbildning med några få träffar, t.ex. utbildning vid lärocentrum, räknas hit.

Figur 10. Antalet 19-åringar respektive 25-åringar i befolkningen 2000–2030. Mellan 2000 och 2012 redovisas antalet 19- respektive 25-åringar per den 31 december varje år. Mellan 2013 och 2030 redovisas antal utifrån SCB:s prognos över befolkningsutvecklingen, 2012–2060. I den prognosen tas hänsyn till in- och utvandring.

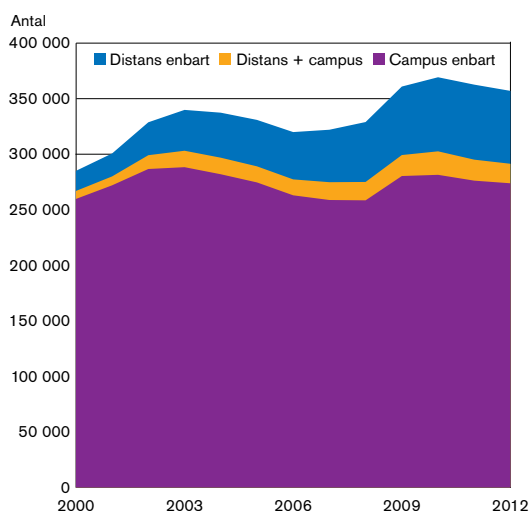
Antalet studenter om läste enbart på campus ökade under 00-talets början till som mest drygt 288 000 hösten 2003. Därefter har antalet studenter i den studieformen minskat till att hösten 2012 omfatta inte fullt 274 000 studenter. De studenter som kombinerade distansutbildning och campusutbildning har dock mer än trefaldigats från 00-talets början. Det högsta antalet hittills nåddes hösten 2010, då drygt 21 000 studenter kombinerade dessa studieformer. Studenterna som valt att enbart läsa på distans har ökat ännu mer under 00-talet från drygt 18 000 hösten 2000 till knappt 68 000 hösten 2011. De har alltså blivit nästan fyra gången fler.

Antalet distansstudenter minskar

Hösten 2012 var det totala antalet distansstudenter 83 200, dvs. en minskning med 4 700 individer i förhållande till toppåret 2010. Bland distansstudenterna kombinerade var femte studier på distans med studier på campus, men majoriteten läste enbart på distans.

I början på 00-talet var det knappt 10 procent av alla studenter i högskolan som läste enbart på distans. Hösten 2012 hade denna andel vuxit till nästan det dubbla, drygt 18 procent. Den kraftiga utbyggnaden av distansutbildningen stöddes initialt, 2002–2004, med extra resurser i samband med att den dåvarande regeringen samordnade IT-stödd distansutbildning under beteckningen Sveriges nätuniversitet. Ökningen av distansutbildningen har nu klingat av och det senaste året har antalet distansstudenter minskat.

Precis som för campusutbildning är det en större andel kvinnor än män som studerar på distans. Det gäller särskilt de som studerar enbart på distans men också dem som kombinerar distans- och campusstudier.

Figur 11. Antal registrerade studenter höstterminerna 2000–2012 per studieform.

Närmare hälften av studenterna som läser enbart på distans har en tidigare examen från högskolan. De studerar främst på fristående kurser och till en mindre del på program. (För mer uppgifter om distansstudenter, se *Studenter och examina på grundnivå och avancerad nivå 2011/12*, Statistiskt meddelande UF 20 SM 1301, Universitetskanslersämbetet och SCB.)

EXAMINERADE

Den som har fullföljt en utbildning och uppfyller de krav som ställs i examensordningen kan begära ut ett examensbevis. Knappt hälften av alla som börjar studera vid högskolan avlägger en examen inom sju år (se vidare *Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2009/10*. Statistiska meddelanden UF 20 SM 1103, Högskoleverket och SCB). Bland dem som inte tar ut någon examen finns t.ex. studenter som läser en kortare tid på fristående kurser, de som avbryter sina studier innan de har slutfört sin utbildning och de som har fullföljt en utbildning utan att begära ut något examensbevis.

Samtidigt som många studenter inte tar ut någon examen är det också allt fler som avlägger mer än en examen under ett och samma läsår. Därför är antalet examinerade individer, dvs. de studenter som har avlagt examen under ett läsår, lägre än antalet utfärdade examina under ett läsår.

Läsåret 2011/12 tog nästan 59 000 personer ut en examen. Eftersom flera tog ut mer än en examen utfärdades det totalt 69 800 examina samma läsår. Antalet examina och examinerade individer ligger därmed kvar på en hög nivå jämfört med tidigare läsår, även om en viss minskning skedde i förhållande till rekordåret 2010/11. Antalet examinerade minskade med 1 900 och antalet examina med 1 700, exklusive den efterrapportering av examina på cirka en procent som brukar ske året därpå.

Studenter med funktionsnedsättning

Av diskrimineringslagen framgår att universitet och högskolor aktivt ska främja lika rättigheter för studenter och sökande oavsett bl.a. funktionshinder. Medel för särskilt pedagogiskt stöd till studenter med funktionshinder fördelas till övriga lärosäten av Stockholms universitet på regeringens uppdrag. Stockholms universitet har också i uppdrag att redovisa uppgifter om studenter med funktionshinder vid universitet och högskolor.

Socialstyrelsen som har det nationella samordningsansvaret för terminologin inom fackområdet vård och omsorg har beslutat att funktionshinder inte längre ska användas som en synonym till funktionsnedsättning. Funktionshinder ska användas för den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. I denna rapport använder Universitetskanslersämbetet därför termen studenter med funktionsnedsättning, i stället för som tidigare studenter med funktionshinder.

Av Stockholms universitets redovisning framgår att det under 2012 fanns omkring 9 400 studenter med funktionsnedsättning i högskolan. Dessa är studenter som varit i kontakt med lärosätens samordnare för studenter med funktionsnedsättning eller som samordnare på annat sätt fått kännedom om. Det innebär att lärosätena nu redovisar nästan 4 000 fler kända fall av studenter med funktionsnedsättning än för fem år sedan. I takt med att den generella tillgängligheten utvecklas vid universitet och högskolor kommer ett stigande antal studenter inte med i denna statistik.

Omkring 65 procent av studenterna med funktionsnedsättning var kvinnor och 35 procent män, vilket innebär en något större andel kvinnor än i studentpopulationen som helhet.

Av de 9 400 studenterna med funktionsnedsättning var det cirka 8 600 som fick särskilt pedagogiskt stöd, dvs. pedagogiska insatser för den enskilda studenten för att kompensera funktionsnedsättningen, eller del av riktade insatser som erbjöds i grupp.

Under 2012 gjorde Högskoleverket en särskild sammanställning av resultat ifråga om lärosätens insatser för studenter med funktionsnedsättning från myndighetens tillsynsbesök under perioden 2002 till 2012. Högskoleverket noterade då att antalet studenter med dyslexi ökat för varje år. Detsamma gäller studenter med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Av verkets rapport framgår också att det på många ställen är studievägledare som har ett särskilt ansvar för information och stöd till studenterna och att det vid några högskolor finns speciella funktioner med särskilt ansvar för frågor kring likabehandling. Biblioteken är också viktiga i sammanhanget för att nå ut med information och för stödåtgärder.

Källor: *Stockholms universitets årsredovisning 2012* och *Funktionshindrade studenter – en sammanställning av resultaten från Högskoleverkets tillsynsbesök (reg.nr 12-1017-12)*.

En omständighet som har haft betydelse för utvecklingen av antalet examina de senaste två läsåren är att antalet lärarexamina ökade kraftigt läsåret 2010/11 för att därefter minska rejält läsåret 2011/12. Eftersom lärarexamen är den till antalet största yrkesexamen har de förändringar som skett i antalet lärarexamina haft stor betydelse för utvecklingen av det totala antalet examina.

Nationella minoriteter

Regeringen har i budgetpropositionen för 2013 avsatt särskilda medel för att trygga lärarförsörjningen för de nationella minoritetsspråken. Flera av de nationella minoritetsspråken finska, samiska, meänkieli, romani chib och jiddisch är i dag ämnen vid högskolan med få studenter.

Regeringen anser att detta är en oroande utveckling, eftersom det behövs lärare i skolväsendet som kan undervisa i språken och på språken för att de nationella minoritetsspråken ska kunna fortleva och utvecklas och för att barn och ungdomar ska kunna få undervisning i sitt minoritetsspråk.

För att trygga lärarförsörjningen för de nationella minoritetsspråken har regeringen beslutat att vissa universitet och högskolor från och med 2013 bör ges särskilda åtaganden – ett nationellt ansvar – för att bygga upp och utveckla ämneslärarutbildning i nationella minoritetsspråk. I nuläget har inget lärosäte examenstillstånd att utfärda ämneslärarexamen i språken samiska, meänkieli, romani chib eller jiddisch. Stockholms universitet fick i april 2013 tillstånd att utfärda ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9 i undervisningsämnet finska som modersmål.

Regeringen har också beslutat att koppla en summa pengar till arbetet med det nationella ansvaret. Stockholms universitet erhåller från och med 2013 årligen 2,5 miljoner kronor för utveckling av ämneslärarutbildning i finska och meänkieli, Umeå universitet 2 miljoner kronor årligen för samiska och Södertörns högskola 2 miljoner kronor årligen för utveckling av ämneslärarutbildning i romani chib. Lunds universitet har sedan tidigare ett särskilt åtagande för jiddisch. Åtagandet är oförändrat, men regeringen anslår inga särskilda medel för 2013.

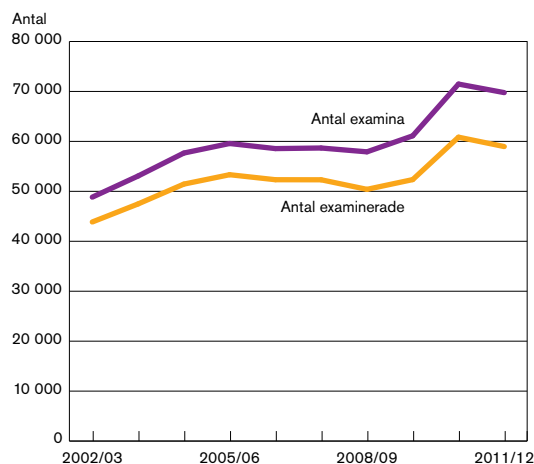
Källa: Budgetpropositionen för 2013, Utgiftsområde 16, s. 91, (prop. 2012/13:1).

Flest examinerade var kvinnor i åldern 25–29 år

Av samtliga examinerade läsåret 2011/12 var 63 procent kvinnor och 37 procent män. Andelen kvinnor har minskat något jämfört med de föregående fem läsåren, då mellan 65 och 66 procent av de examinerade var kvinnor. En förklaring till detta är det faktum att lärarexamen – som till 80 procent avläggs av kvinnor – har minskat kraftigt i antal det senaste läsåret.

Av dem som tog en examen läsåret 2011/12 var den största gruppen, omkring 40 procent, i åldern 25–29 år. Drygt en fjärdedel var 24 år eller yngre medan ungefär en tredjedel var 30 år eller äldre. Medianåldern bland examinerade var 27 år för både kvinnor och män. Männen medianålder har varit densamma de senaste tio åren medan kvinnornas medianålder har varierat mellan 27 och 28 år under samma tidsperiod.

Knappt 7 700 – eller 13 procent – av de examinerade läsåret 2011/12 var inresande studenter. För tio år sedan, läsåret 2002/03, var motsvarande siffra drygt 1 300 personer eller 3 procent. Antalet inresande studenter som avlägger examen i den svenska högskolan har därmed ökat med mer än 6 300 individer de senaste tio åren. Antalet förväntas emellertid minska i framtiden i samband med

Figur 12. Antalet utfärdade examina respektive examinerade individer läsåren 2002/03–2011/12. Antalet utfärdade examina var 10 800 fler än antalet examinerade individer läsåret 2011/12 vilket beror på att många studenter avlägger mer än en examen samma läsåret.

att effekten av studieavgifter för studenter utanför EES och Schweiz – som infördes 2011 – börjar få genomslag bland de examinerade.

Allt fler dubbla examina

Skillnaden mellan antalet utfärdade examina och antalet examinerade individer har ökat, från knappt 5 000 läsåret 2002/03 till 10 800 läsåret 2011/12. Den ökade skillnaden beror på att det har blivit allt vanligare att studenter avlägger mer än en examen under ett och samma läsåret.

I vissa fall rör det sig om två olika examina med olika poänginnehåll – t.ex. en kandidatexamen och en masterexamen – som utfärdas samma läsåret till en student. Det förekommer också att fler än två examina utfärdas till en student under ett läsåret. Läsåret 2011/12 var det 900 personer som tog ut tre examina eller fler.

Oftast rör det sig dock om s.k. dubbeleamina där en generell examen avläggs parallellt med en yrkesexamen på samma meriter. Av dem som ansökte om och fick en kandidatexamen läsåret 2011/12 var det 25 procent som ansökte om och fick en yrkesexamen med samma inriktning. Flest dubbeleamina utfärdades inom hälso- och sjukvård samt social omsorg. Av dem som tog en kandidatexamen med denna inriktning var det 70 procent som även tog en yrkesexamen med samma inriktning, vanligen en sjuksköterskeexamen.

Hälso- och sjukvård samt social omsorg var den vanligaste inriktningen beträffande dubbeleamina även för magisterexamen. Av dem som tog en magisterexamen med denna inriktning läsåret 2011/12 var det 64 procent som tog en yrkesexamen med samma inriktning, dvs. specialistsjuksköterskeexamen eller barnmorskeexamen.

När det gäller masterexamen var det 16 procent av dem som tog en sådan examen som ansökte om och fick en yrkesexamen med samma inriktning läsåret 2011/12. För master-

Examens inriktning	Kandidat-examen	Därav även yrkes-examen (procent)	Magister-examen	Därav även yrkes-examen (procent)	Master-examen	Därav även yrkes-examen (procent)
Alla	22 438	25	5 496	23	7 294	16
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	5 758	70	1 724	64	379	4
Teknik och tillverkning	2 302	52	429	2	3 230	33
Pedagogik och lärutbildning	802	31	321	40	76	18
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	123	44	3	33	57	56

Tabell 5. Antal personer som avlagt kandidatexamen, magisterexamen (ettårig enligt 2007 års examensordning) och masterexamen läsåret 2011/12 samt andel av dessa som samtidigt har avlagt en yrkesexamen med samma inriktning. "Alla" är nettoräknade, dvs. en person med t.ex. flera kandidatexamina räknas bara en gång. Dubbla examina är vanligast inom området hälso- och sjukvård samt social omsorg.

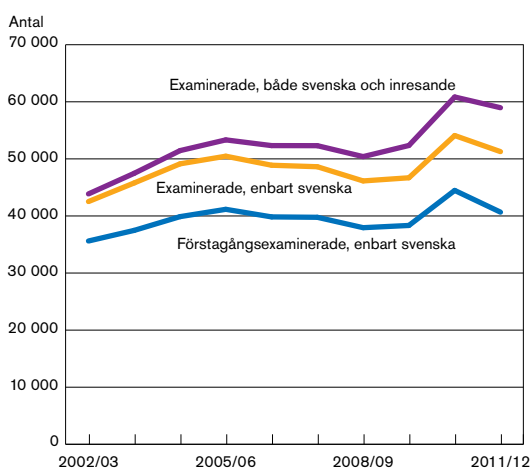
examen var den vanligaste inriktningen för dubbla examina teknik och tillverkning, vanligen en civilingenjörsexamen.

Ökad andel examinerade med tidigare examen

Av de närmare 59 000 personer som tog en examen läsåret 2011/12 tillhörde drygt 51 000 den svenska befolkningen. Av dessa 51 000 var det 10 300 som sedan tidigare hade en akademisk examen. Resterande cirka 40 700 personer hade inte någon examen tidigare, dvs. de var förstagångsexaminerade.

Lsåret 2011/12 ökade andelen av de svenska examinerade som hade en examen sedan tidigare till 21 procent efter att ha varit 18 procent de tre föregående läsåren. En förklaring till detta är att det i och med 2007 års examensordning fordras en examen på grundnivå för att avlägga generella och konstnärliga examina på avancerad nivå.

Sett över en tioårsperiod har antalet svenska förstagångsexaminerade ökat från 35 600 läsåret 2002/03 till knappt 40 700 läsåret 2011/12. Det innebär att det årliga nytillskottet av personer med en akademisk examen var 14 procent högre det senaste läsåret än det var för tio år

Figur 13. Antal examinerade totalt, antal svenska examinerade och antal svenska förstagångsexaminerade. Antalet förstagångsexaminerade 2011/12 har i stort sett varit oförändrat de senaste åren, med undantag för läsåret 2010/11.

sedan. Hela ökningen skedde emellertid i början av perioden – sedan läsåret 2006/07 har antalet svenska förstagångsexaminerade legat omkring 40 000. Ett undantag är läsåret 2010/11 då antalet ökade till nästan 44 500 för att sedan minska med drygt 4 000 individer, huvudsakligen på grund av de förändringar i antalet lärarexamina som har ägt rum de senaste två läsåren. Sammanfattningsvis har antalet förstagångsexaminerade varit i stort sett oförändrat under flera år – omkring 40 000.

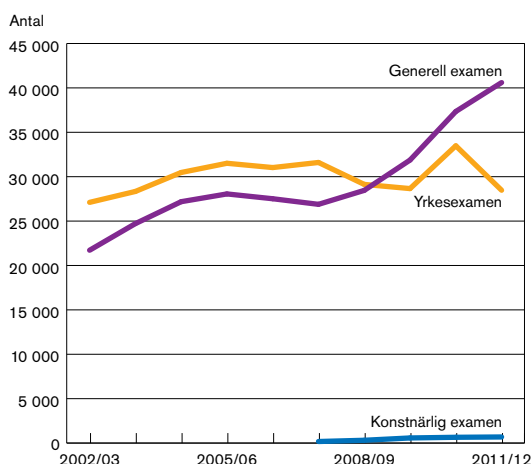
Generella examina ökar – yrkesexamina minskar

Fokus skiftas nu från att beskriva de examinerade till att beskriva utvecklingen för olika examens kategorier och examina. Eftersom många studenter avlägger mer än en examen under ett läsår blir det i vissa fall problem med nettoräkningen när antalet examinerade redovisas uppdelat på olika examens kategorier och examina. I de avsnitt som följer redovisas därför antalet examina i stället för antalet examinerade.

Det finns sedan den 1 juli 2007 tre examens kategorier: yrkesexamina, generella examina och konstnärliga examina. Antalet generella examina har ökat stadigt sedan den nya utbildnings- och examensstrukturen infördes 2007, och läsåret 2009/10 utfärdades det för första gången fler generella examina än yrkesexamina. Denna utveckling förstärktes ytterligare läsåret 2011/12, då antalet generella examina fortsatte att öka samtidigt som antalet yrkesexamina minskade kraftigt. Läsåret 2011/12 utfärdades det 40 600 generella examina och knappt 28 500 yrkesexamina, dvs. en skillnad på drygt 12 000 examina.

Att antalet generella examina har ökat beror till stor del på att allt fler avlägger dubbla examina. Samtidigt innebär 2007 års examensordning att det har blivit vanligare att avlägga generella examina på både grundnivå och avancerad nivå.

När det gäller konstnärliga examina, som utgör en ny examens kategori sedan 2007, ökade antalet något och uppgick läsåret 2011/12 till knappt 700 examina.

Figur 14. Antal utfärdade generella examina, yrkesexamina respektive konstnärliga examina läsåren 2002/03–2011/12. Antalet generella examina ökade från 37 300 läsåret 2010/11 till 40 600 läsåret 2011/12 medan antalet yrkesexamina minskade från 33 500 till 28 500 under samma period, huvudsakligen beroende på en kraftig minskning av lärarexamina.

Kandidatexamina ökade mest bland generella examina

När det gäller generella examina, dvs. högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen, ökade antalet från drygt 37 300 examina läsåret 2010/11 till 40 600 läsåret 2011/12.

Kandidatexamen är den i särklass vanligaste generella examen med nästan 23 000 utfärdade examina läsåret 2011/12. Kandidatexamen stod också för den största ökningen med drygt 2 700 fler examina läsåret 2011/12 jämfört med läsåret 2010/11. Flest kandidatexamina, 40 procent, utfärdades med inriktning mot samhällsvetenskap, juridik, handel och administration. Dessa inriktningar stod också för den antalsmässigt största ökningen med nästan 1 300 fler examina läsåret 2011/12 jämfört med föregående läsår.

Det utfärdades drygt 7 300 masterexamina läsåret 2011/12, vilket var en ökning med 26 procent sedan föregående läsår. Den största andelen masterexamina, 44 procent, var med inriktning mot teknik och tillverkning. Det var också masterexamina med denna inriktning som ökade mest i antal läsåret 2011/12.

Antalet examina som utfärdades enligt 1993 års examensordning fortsatte att minska läsåret 2011/12. Den fyraåriga magisterexamen minskade med 40 procent och den ettåriga magisterexamen med ämnesbredd minskade med 25 procent. Den ettåriga magisterexamen som utfärdades enligt 2007 års examensordning ökade däremot med 16 procent till drygt 5 500 examina läsåret 2011/12.

Av samtliga generella examina utfärdades ungefär 60 procent till kvinnor. Andelen kandidatexamina som utfärdades till kvinnor var 66 procent. Masterexamen är den enda generella examen som avläggs av fler män än kvinnor. Läsåret 2011/12 utfärdades 58 procent av alla masterexamina till män. Männen är i majoritet bland såväl inresande som svenska studenter som avlägger masterexamen – men andelen män är större bland inresande än bland svenska studenter.

Yrkesexamina – lärarexamina minskade mest

Det finns mer än 50 yrkesexamina men flertalet utfärdades i liten utsträckning – endast åtta yrkesexamina hade en omfattning på mer än 1 000 utfärdade examina läsåret 2011/12. Antalet utfärdade yrkesexamina minskade från knappt 33 500 läsåret 2010/11 till strax under 28 500 läsåret 2011/12, vilket motsvarar en minskning på 15 procent. Antalet yrkesexamina var därmed tillbaka på ungefär samma nivå som före den kraftiga uppgången läsåret 2010/11.

Den största yrkesexamen, lärarexamen, stod för den största minskningen. Antalet lärarexamina närapå halverades, från knappt 12 400 examina läsåret 2010/11 till drygt 6 400 examina läsåret 2011/12 (för vidare information, se faktarutan *Lärarutbildningen*).

De största yrkesexamina efter lärarexamen är sjuksköterskeexamen och civilingenjörsexamen med 3 900 respektive 3 000 utfärdade examina läsåret 2011/12. Även dessa minskade i antal läsåret 2011/12, med 5 respektive 16 procent. Övriga stora yrkesexamina ökade i antal. Mest ökade civilekonomexamen – med nästan 500 examina eller 231 procent – vilket förklaras av att detta är en ny examen sedan 2007 som fortfarande är under uppbyggnad. Nybörjartalen har dock minskat kraftigt sedan läsåret 2009/10, men det återspeglas ännu inte i antalet examina.

Generella examina	2010/11	2011/12	Förändring	Procent
Högskoleexamen	1 585	1 796	211	13
Kandidatexamen	20 270	22 975	2 705	13
Magisterexamen (2007)	4 759	5 509	750	16
Masterexamen	5 809	7 308	1 499	26
"Gamla" magisterexamina	4 922	3 012	-1 910	-39
Totalt	37 345	40 600	3 255	9

Tabell 6. Antal utfärdade generella examina läsåret 2011/12 jämfört med läsåret 2010/11. Antalsmässigt ökade kandidatexamina mest, med drygt 2 700 examina. Antalet masterexamina ökade med drygt en fjärdedel eller nästan 1 500 examina det senaste läsåret. "Gamla" magisterexamina avser magisterexamen med ämnesdjup samt magisterexamen med ämnesbredd som båda utfärdades enligt 1993 års examensordning.

Yrkesexamina	2010/11	2011/12	Förändring	Procent
Lärarexamen	12 366	6 439	-5 927	-48
Sjuksköterskeexamen	4 138	3 911	-227	-5
Civilingenjörsexamen	3 608	3 045	-563	-16
Socionomexamen	2 206	2 433	227	10
Specialistsjuksköterskeexamen	1 823	2 045	222	12
Högskoleingenjörsexamen	1 689	1 926	237	14
Juristexamen	1 070	1 387	317	30
Läkarexamen	983	1 047	64	7
Civilekonomexamen	215	712	497	231
Sjukgymnastexamen	522	537	15	3
Totalt	33 477	28 474	-5 003	-15

Tabell 7. De tio yrkesexamina med flest utfärdade examina läsåret 2011/12 samt förändring jämfört med läsåret 2010/11. Bland yrkesexamina var det lärarexamen som stod för den största minskningen läsåret 2011/12 – antalet närapå halverades jämfört med läsåret 2010/11.

Av samtliga yrkesexamina utfärdades 69 procent till kvinnor. De flesta yrkesexamina avläggs av fler kvinnor än män. Av de tio största yrkesexamina var det bara civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen som utfärdades till en högre andel män än kvinnor – 73 respektive 76 procent av dessa examina utfärdades till män läsåret 2011/12.

28 procent av 35-åringarna har en minst treårig examen

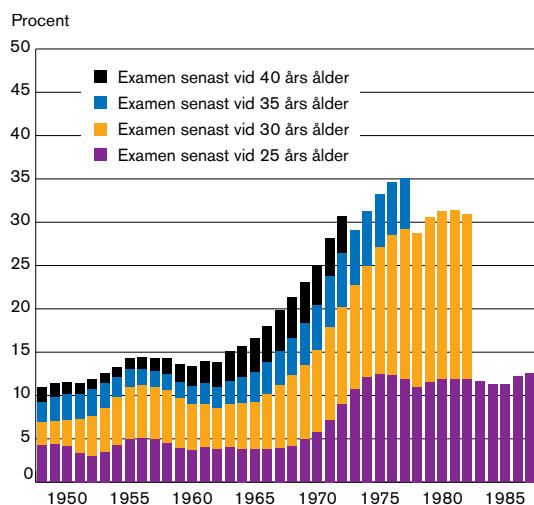
Utbyggnaden av den högre utbildningen under de senaste decennierna har inneburit att andelen av en årskull som har tagit en examen vid högskolan har ökat markant för personer födda från mitten av 1960-talet och framåt.

Bland personer födda 1965 hade 12 procent tagit en minst treårig examen senast vid 35 års ålder, dvs. läsåret 1999/2000. Bland personer födda 1977, som blev 35 år 2012, var motsvarande andel 28 procent.

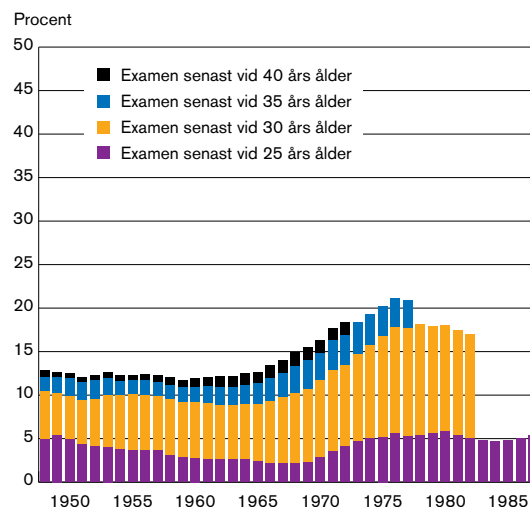
Ytterligare ett antal personer har avlagt en examen senast vid 40 års ålder. I årskullen födda 1972, som blev 40 år 2012, hade 24 procent tagit en minst treårig examen. Det var ytterligare 3 procentenheter jämfört med samma årskull vid 35 års ålder.

De flesta med en minst treårig examen har avlagt sin examen senast vid 30 års ålder. I ett längre perspektiv har andelen som avlagt examen senast vid denna ålder ökat kraftigt – från 9 procent bland personer födda 1965 till 24 procent bland personer födda 1982, som blev 30 år 2012. I ett kortare perspektiv har dock andelen 30-åringar som avlagt examen minskat något. Andelen som hade avlagt en minst treårig examen senast vid 30 års ålder var en halv procentenhet högre bland personer födda 1981 än den var bland personer födda 1982, och ännu något högre bland personer födda 1980.

Det är en högre andel av kvinnorna än av männen som har avlagt en minst treårig examen senast vid 35 års ålder

Figur 15. Andel (procent) av varje årskull kvinnor födda 1948–1987 som har avlagt en minst treårig examen senast vid 25, 30, 35 respektive 40 års ålder. 35 procent av den årskull kvinnor som blev 35 år läsåret 2011/12 hade avlagt en minst treårig examen.

Figur 16. Andel (procent) av varje årskull män födda 1948–1987 som har avlagt en minst treårig examen senast vid 25, 30, 35 respektive 40 års ålder. 21 procent av den årskull män som blev 35 år läsåret 2011/12 hade avlagt en minst treårig examen.

och så har det förhållit sig sedan årskullen född 1954. För tidigare årskullar – som tog en examen inom högskolan innan stora kvinnodominerade utbildningar som sjuksköterskeutbildningen och lärarutbildningen införlivades i högskolan 1977 – gällde att en högre andel män än kvinnor hade avlagt examen.

Andelen som har tagit en examen vid högskolan har dessutom ökat mer markant för kvinnor än för män. Bland kvinnor ökade andelen som avlagt en minst treårig examen vid 35 års ålder från 13 procent för kvinnor födda 1965 till 35 procent för kvinnor födda 1977. Bland män ökade motsvarande andel från 11 procent till 21 procent. Bland kvinnorna är det också en högre andel som har avlagt examen mellan 35 och 40 års ålder – i årskullen födda 1972 hade 4 procent av kvinnorna och 1 procent av männen avlagt examen i den åldern.

Sammantaget innebär utvecklingen att det sedan lång tid tillbaka är en avsevärt högre andel kvinnor än män som har tagit en minst treårig examen. Detta gäller avlagd examen vid såväl 25, 30, 35 som 40 års ålder.

GENOMSTRÖMNING

Studenternas resultat i högskolan brukar diskuteras i termer av genomströmning, dvs. i vilken grad studenterna ”strömmar genom” högskolan. Ett mått på genomströmning är examensfrekvens, som mäter i vilken omfattning en nybörjarkull avlägger examen. Ett annat mått är prestationsgrad, som mäter i vilken utsträckning studenterna tar de poäng de har registrerat sig för.

När man mäter genomströmning är det viktigt att vara medveten om att studenter har olika studiemönster och att de har olika avsikter med sina studier. Vissa studenter börjar på en utbildning som de sedan slutför utan några sidospår, medan andra läser fristående kurser eller varierar programstudier med fristående kurser. För många studenter är det viktigt att avlägga examen medan det för andra är den uppnådda kunskapen som är det väsentliga, inte att ta högskolepoäng.

Högst examensfrekvens på utbildningar mot legitimationsyrken

Med examensfrekvens avses andelen av nybörjarna ett visst läsår som avlägger examen. Eftersom inte alla studenter har för avsikt att avlägga examen är examensfrekvens ett mått som lämpar sig bäst att använda för studenter som läser på program. Måttet förutsätter att det finns uppgift om nybörjartidpunkt på programmet och därefter görs en uppföljning av avlagd examen efter programmets nominella studietid plus tre år.

Än så länge finns uppgifter om examensfrekvens enbart för nybörjare på yrkesexamensprogram. De senaste uppgifterna som finns tillgängliga gäller nybörjare som har tagit examen på ett yrkesexamensprogram t.o.m. läsåret

2009/10. Examensfrekvensen är högst på yrkesexamensprogram som utbildar mot legitimationsyrken, dvs. yrken där det krävs en examen för att få legitimation att arbeta inom yrket. Allra högst var examensfrekvensen på läkarutbildningen, där 90 procent av nybörjarna tog examen, följt av utbildningarna till barnmorska, tandhygienist, sjuksköterska och tandläkare, som alla hade en examensfrekvens på över 80 procent. Lägst var examensfrekvensen för studenter på högskoleingenjörprogram, där 33 procent tog en högskoleingenjörsexamen. Dessutom tog ytterligare 10 procent en annan examen, vanligen en teknisk kandidatexamen.

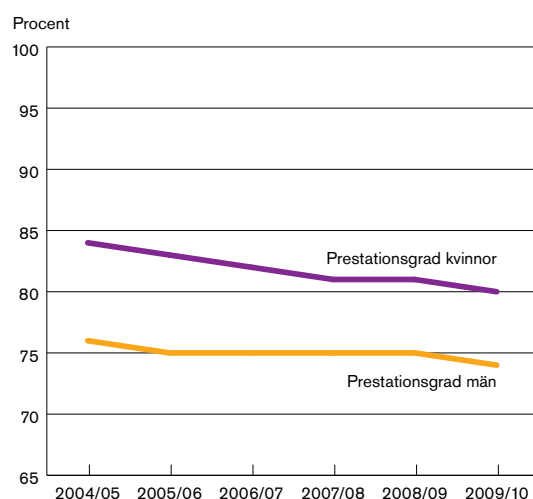
Oavsett yrkesexamensprogram är examensfrekvensen högre för kvinnor än för män. Det gäller både program med en majoritet kvinnor och program med en majoritet män. Störst var skillnaden på socionomprogram, receptarieprogram och lärarprogram, där examensfrekvensen för kvinnor var mer än 20 procentenheter högre än för män.

Se vidare *Genomströmning och resultat på grundnivå och avancerad nivå till och med 2009/10*. Statistiska meddelanden UF 20 SM 1103, Högskoleverket och SCB.

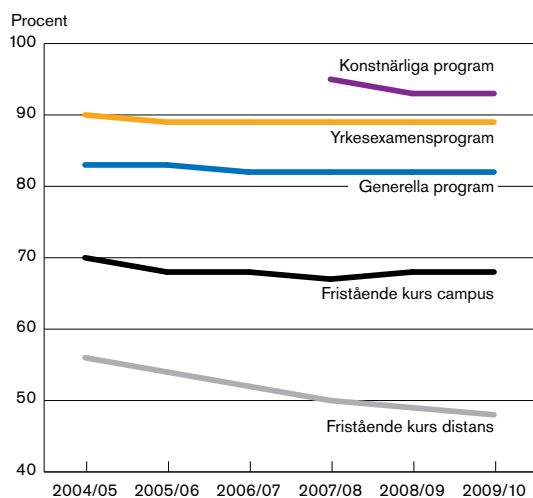
Sjunkande prestationsgrader – särskilt på fristående kurser på distans

Med prestationsgrad menas i vilken utsträckning studenterna tar de poäng de har registrerat sig för. Eftersom måttet inte förutsätter avlagd examen kan det också användas för att mäta genomströmning för studenter på fristående kurser.

Från och med 2013 tillämpas ett nytt, individbaserat mått på prestationsgrad. Det nya måttet innebär i korthet att avklarade poäng följs upp för studenternas registreringstermin och de tre efterföljande terminerna. Det se-

Figur 17. Prestationsgrader för helårsstudenter, uppdelat på kvinnor och män, som var registrerade i högskolan läsåren 2004/05–2009/10. Prestationsgraden har under hela perioden varit högre för kvinnor än för män. Läsåret 2009/10 var prestationsgraden för kvinnor 80 procent och för män 74 procent. Samtidigt har prestationsgraden sjunkit mer för kvinnor än för män. Notera den kapsekade skalan.

Figur 18. Prestationsgrader för helårsstudenter på konstnärliga program, yrkesexamensprogram, generella program samt fristående kurser på campus respektive distans läsåren 2004/05–2009/10. Prestationsgraden är högst på konstnärliga program och yrkesexamensprogram och lägst på fristående kurser på distans. På fristående kurser på distans har prestationsgraden dessutom sjunkit kraftigt under den aktuella perioden. Notera den kapade skalan.

naste året som kan redovisas avser helårsstudenter läsåret 2009/10 och de poäng de har klarat av till och med höstterminen 2011 (läs mer om det nya måttet i faktarutan *Nytt mått på prestationsgrader – med individkoppling*).

Den genomsnittliga prestationsgraden läsåret 2009/10 var 78 procent, dvs. helårsstudenterna det läsåret klarade av 78 procent av de poäng de var registrerade för inom fyra terminer. En jämförelse över tid visar att den genomsnittliga prestationsgraden har sjunkit de senaste fem läsåren. För helårsstudenter läsåret 2004/05 var prestationsgraden 81 procent och därefter har den minskat något varje läsår.

Kvinnor har en högre prestationsgrad än män – bland helårsstudenter läsåret 2009/10 var prestationsgraden för kvinnor 80 procent och för män 74 procent. Prestationsgraden för kvinnor har dock sjunkit mer än prestationsgraden för män. För kvinnor har prestationsgraden minskat från 84 till 80 procent och för män från 76 till 74 procent mellan läsåren 2004/05 och 2009/10.

Skillnaderna i prestationsgrader är stora mellan olika studietyper. För helårsstudenter läsåret 2009/10 var prestationsgraden högst på konstnärliga program och yrkesexamensprogram, 93 respektive 89 procent. Därefter följer generella program med 82 procent. Den genomsnittliga prestationsgraden för alla former av program var 86 procent.

Prestationsgraden för studenter på fristående kurser är betydligt lägre än för studenter på program. På fristående kurser var prestationsgraden 61 procent för helårsstudenter läsåret 2009/10, det vill säga 24 procentenheter lägre än på program. Ytterligare skillnader när det gäller prestationsgrad finns mellan fristående kurser på campus respektive distans. För fristående kurser på campus var prestationsgraden 68 procent, vilket kan jämföras med 48 procent på fristående kurser på distans.

Inom samtliga studietyper är prestationsgraden högre för kvinnor än för män. Störst är skillnaden på generella program och yrkesexamensprogram, där kvinnor hade 7 respektive 6 procentenheter högre prestationsgrad än män (helårsstudenter läsåret 2009/10). Minst var skillnaden på konstnärliga program med två procentenheters skillnad mellan kvinnor och män.

Det är på fristående kurser på distans som prestationsgraden har minskat mest. Mellan läsåren 2004/05 och 2009/10 minskade prestationsgraden för helårsstudenter på fristående kurser på distans med 8 procentenheter. Prestationsgraden för övriga studietyper minskade med 1–2 procentenheter under samma tidsperiod.

Det är framför allt bland kvinnor som prestationsgraden har sjunkit på fristående kurser på distans. Kvinnornas prestationsgrader har minskat varje år sedan läsåret 2004/05 – från 61 till 51 procent. Männen prestationsgrader är lägre än kvinnornas men har inte minskat i samma omfattning – från 48 till 44 procent mellan läsåren 2004/05 och 2009/10.

Att prestationsgraden har sjunkit så kraftigt på fristående kurser på distans, i synnerhet för kvinnor, förklarar till stor del varför prestationsgraden totalt sett har sjunkit de senaste fem läsåren – och varför den har minskat mer för kvinnor än för män. Antalet helårsstudenter på fristående kurser på distans har dessutom ökat markant under flera år – från 18 700 läsåret 2004/05 till 35 600 läsåret 2010/11 – vilket innebär att prestationsgraden där får genomslag på den genomsnittliga prestationsgraden för all utbildning.

Stora skillnader i prestationsgrader mellan olika program

Den genomsnittliga prestationsgraden för yrkesexamensprogram var 89 procent läsåret 2009/10, men skillnaderna i prestationsgrad är stora mellan olika yrkesexamensprogram. Bland de stora programmen – som hade fler än 1 000 helårsstudenter läsåret 2009/10 – var prestationsgraden högst på sjukgymnastprogrammet med 97 procent. Den lägsta prestationsgraden hade högskoleingenjörsprogram med 82 procent.

På några stora yrkesexamensprogram ökade prestationsgraden under läsåren 2004/05–2009/10. Mest ökade den på arkitektprogram med 3 procentenheter. På flertalet stora yrkesexamensprogram minskade dock prestationsgraden under samma tidsperiod. Den största minskningen gällde lärarprogram, där prestationsgraden minskade med 4 procentenheter mellan 2004/05 och 2009/10, från 91 till 87 procent.

På generella program var den genomsnittliga prestationsgraden 82 procent men även här finns skillnader mellan olika program. Högst var prestationsgraden på kandidatprogram, där helårsstudenterna läsåret 2009/10 hade en prestationsgrad på 83 procent. Lägst prestationsgrad

Nytt sätt att beräkna prestationsgrader – med individkoppling

Prestationsgrad är ett genomströmningsmått för högskoleutbildning som mäter i vilken omfattning studenterna tar de poäng de har registrerat sig för. Prestationsgraden beräknar man genom att dela antalet helårsprestationer med antalet helårsstudenter under ett år.

Hittills har helårsprestationerna bestått av alla avklarade poäng det aktuella året, det vill säga dels avklarade poäng för de studenter som varit registrerade under det aktuella året, dels avklarade poäng för studenter som varit registrerade under tidigare läsår men då inte tagit sina poäng. Samtidigt har poäng som det aktuella årets helårsstudenter klarat av ett senare år inte ingått. Det har med andra ord inte funnits någon individkoppling mellan registreringspoäng och avklarade poäng.

Universitetskanslersämbetet (tidigare Högskoleverket) har tillsammans med Statistiska centralbyrån utvecklat detta genomströmningsmått så att prestationsgraden består av kvoten mellan avklarade poäng, omräknade till helårsprestationer, som hör ihop med de studenter, omräknade i helårsstudenter, som varit registrerade under det aktuella läsåret. Därmed finns en individkoppling mellan täljaren och nämnaren i kvoten prestationsgrad. Det innebär samtidigt att inga avklarade poäng i denna individbaserade prestationsgrad hänger ihop med några andra studenter än de som utgör nämnarens helårsstudenter.

Helårsprestationerna består av avklarade poäng under registreringsperioden och ytterligare tre terminer vilket innebär att den individbaserade prestationsgraden avser de studenter som var registrerade ett par läsår bakåt i tiden.

hade magisterprogram med 78 procent. På masterprogram var prestationsgraden 81 procent.

Ungefär 65 procent av helårsstudenterna på masterprogram var inresande studenter under åren 2007/08–2009/10 och bland dessa var prestationsgraden 80 procent läsåret 2009/10. Det kan jämföras med 83 procent bland svenska masterstudenter.

Läs mer om prestationsgrader i *Nytt mått tydliggör bilden av sjunkande prestationsgrader*, statistisk analys 2013/2, Universitetskanslersämbetet. Se även *Studieaktivitet mätt i högskolepoäng*, effektivitetsanalys 2013/1, Universitetskanslersämbetet.

UTBILDNINGENS OMFATTNING OCH INRIKTNING

I detta avsnitt beskrivs den volymmässiga utvecklingen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, mätt i antalet helårsstudenter. Till skillnad från avsnittet *Studenterna* är det inte studentpopulationen (individerna) som är i fokus i detta avsnitt utan utbildningens omfattning och inriktning.

Med helårsstudenter menas registrerade studenter omräknade till helårsekvivalenter (antalet registrerade studenter under läsåret multiplicerat med de högskolepoäng de varit registrerade för, dividerat med 60). Eftersom alla studenter inte är registrerade på heltid under hela året mot-

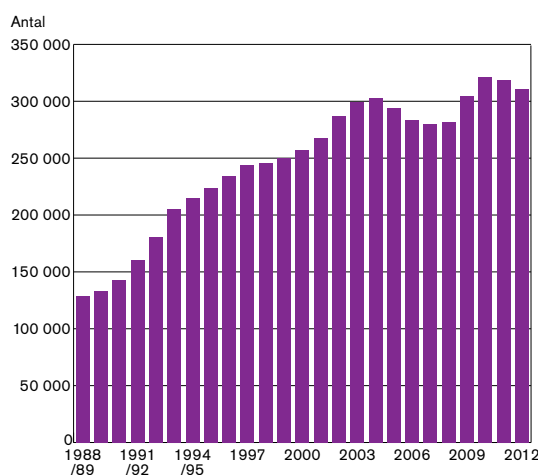
svarar antalet helårsstudenter läsåret 2011/12 drygt 70 procent av antalet individer som har varit registrerade någon gång under läsåret.

Utvecklingen av antalet helårsstudenter totalt redovisas per kalenderår (vårtermin plus hösttermin) där 2012 är det senaste året. På så sätt är det möjligt att presentera så aktuella uppgifter som möjligt. Övriga uppgifter om helårsstudenter avser läsår, där läsåret 2011/12 är det senaste året.

Minskat antal helårsstudenter 2012

År 2012 var antalet helårsstudenter 311 000, vilket är en minskning med 7 400 jämfört med 2011. Antalet helårsstudenter minskade även mellan 2010 och 2011. Det rörde sig då om en minskning på 2 500 helårsstudenter. En stor del av minskningen det senaste året kan sannolikt förklaras av färre inresande studenter och att en tillfällig utökning av lärosätenas takbelopp upphörde 2012.

I ett längre tidsperspektiv har antalet helårsstudenter emellertid ökat kraftigt. I början av 1990-talet fanns det 150 000 helårsstudenter och 2003 hade antalet fördubblats till 300 000. Den kraftiga ökningen berodde på den stora utbyggnaden av den högre utbildningen under denna period. Under perioden 2005–2007 minskade antalet helårsstudenter till följd av minskad efterfrågan från studenternas sida. Därefter ökade antalet igen och 2010 nåddes det hittills högsta antalet med 320 900 helårsstudenter. Ökningen förklaras till stor del av att antalet 19–20-åringar var rekordstort och att takbeloppen utökades 2010–2011 så att lärosätena kunde ta emot och utbilda fler studenter under den djupa lågkonjunkturen.

Figur 19. Antalet helårsstudenter 1989–2012. Antalet helårsstudenter 2012 var 311 000. Det var en minskning med 7 400 jämfört med 2011.

Minskningen gäller framför allt inresande studenter

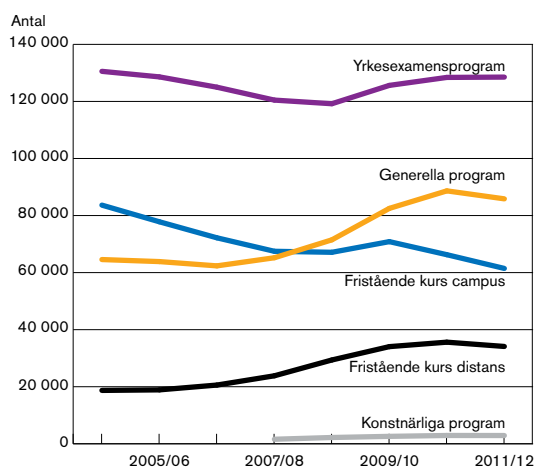
I det följande redovisas utvecklingen av antalet helårsstudenter per läsår. Läsåret 2011/12 uppgick antalet helårsstudenter i svensk högskoleutbildning till 313 500, vilket är en minskning med ungefär 9 000 helårsstudenter eller 3 procent sedan läsåret 2010/11.

I stort sett hela minskningen, mätt i helårsstudenter, gäller inresande studenter medan antalet svenska studenter var i det närmaste oförändrat. Det senaste läsåret minskade antalet inresande helårsstudenter med drygt 8 900 – från 35 900 till 26 900 – medan antalet svenska helårsstudenter minskade med endast ett hundratal, till 286 500 läsåret 2011/12. Antalet inresande helårsstudenter minskade särskilt påtagligt på magister- och masterprogram. På masterprogram minskade antalet med 4 200 eller 30 procent och på magisterprogram med 1 100 eller nästan 50 procent. Det minskade antalet inresande studenter är som tidigare nämnts huvudsakligen en effekt av införandet av studieavgifter.

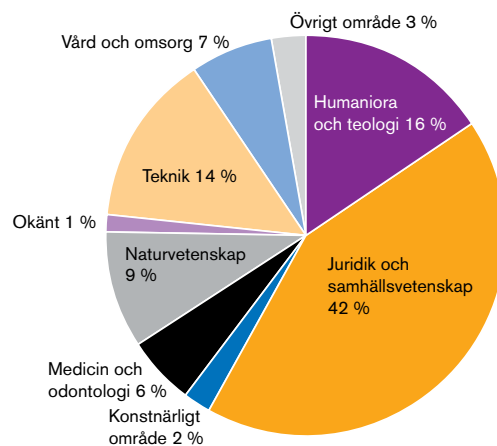
Störst minskning på fristående kurser

Mer än två tredjedelar av helårsstudenterna läsåret 2011/12 studerade på program – 41 procent på yrkesexamensprogram, 27 procent på generella program och 1 procent på konstnärliga program. En knapp tredjedel studerade på fristående kurser, 20 procent på campus och 11 procent på distans.

Det minskade antalet helårsstudenter läsåret 2011/12 återspeglas inom samtliga studietyper utom yrkesexamensprogram, som i stället ökade något i omfattning. På generella program minskade antalet helårsstudenter med 2 800, vilket motsvarar en minskning med 3 procent. Den största minskningen gäller dock fristående kurser. Fristående kurser på campus minskade med drygt 4 800 helårsstudenter eller 7 procent och fristående kurser på distans med 1 500 helårsstudenter eller drygt 4 procent. Det var första gången som antalet helårsstudenter minskade inom fristående kurser på distans. Under perioden 2004/05-2011/12 ökade i stället denna studieform kraftigt, med 15 000 helårsstudenter.

Figur 20. Antalet helårsstudenter på yrkesexamensprogram, generella program, konstnärliga program samt på fristående kurser på campus respektive distans läsåren 2004/05–2011/12. Antalet helårsstudenter minskade inom samtliga studieförmer utom yrkesexamensprogram läsåret 2011/12. Mest minskade antalet inom fristående kurser på campus.

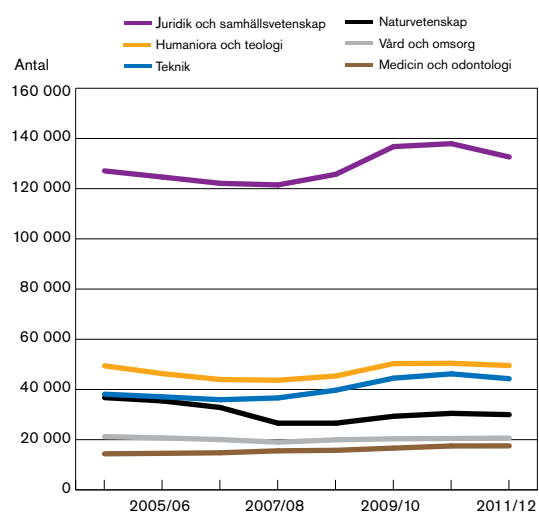

Figur 21. Fördelning av helårsstudenter mellan olika ämnesområden läsåret 2011/12. Området juridik och samhällsvetenskap är störst följt av området humaniora och teologi.

Juridik och samhällsvetenskap är det största området

Det största ämnesområdet läsåret 2011/12 – liksom tidigare läsår – var juridik och samhällsvetenskap, med 42 procent av alla helårsstudenter. Därefter följde området humaniora och teologi med 16 procent, teknikområdet med 14 procent och området naturvetenskap med 9 procent. Inom övriga områden fanns tillsammans totalt 19 procent av helårsstudenterna. Fördelningen av helårsstudenter mellan de olika ämnesområdena såg i stort sett likadan ut läsåret 2010/11.

Minskningen av antalet helårsstudenter läsåret 2011/12 märks inom flertalet ämnesområden. Den antalsmässigt största minskningen gällde området juridik och samhällsvetenskap. Detta område minskade med 5 300 helårsstudenter eller nästan 4 procent. Även teknikområdet minskade

Figur 22. Antal helårsstudenter per ämnesområde läsåren 2004/05–2010/11. Området juridik och samhällsvetenskap har minskat mest i antal det senaste läsåret – med 5 300 helårsstudenter. I figuren ingår inte de minsta områdena konstnärligt område respektive övrigt område.

de kraftigt i omfattning – med drygt 1 900 helårsstudenter eller 4 procent. Övriga områden minskade också något, med undantag för områdena vård och omsorg samt medicin och odontologi, som i stället ökade lite det senaste läsåret.

Fördelningen av helårsstudenter mellan de olika ämnesområdena ser olika ut för kvinnor och män. Lsåret 2011/12 fanns 46 procent av kvinnorna, mätt i helårsstudenter, inom området juridik och samhällsvetenskap. Därefter följde humaniora och teologi med 17 procent samt vård och omsorg med 9 procent. Bland männen, mätt i helårsstudenter, fanns 36 procent inom området juridik och samhällsvetenskap, 24 procent inom teknikområdet och 14 procent inom humaniora och teologi.

Se vidare *Färre helårsstudenter läsåret 2011/12*, statistisk analys 2012/14, Högskoleverket.

Utvärdering av högre utbildning

Sedan 2011 utvärderas utbildning på grundnivå och avancerad nivå med utgångspunkt i hur väl studenterna uppfyller målen i examensordningen. I utvärderingen ingår alla utbildningar som leder till en kandidatexamen, magisterexamen, masterexamen eller yrkesexamen. Ytterligare ett krav för att en utbildning ska kunna utvärderas är att minst fem självständiga arbeten (examensarbeten) ska ha examinerats under de tre senaste åren. Underlagen för bedömningen utgörs av självständiga arbeten, självvärderingar, studentintervjuer samt, fram till hösten 2012, alumnenkäter.

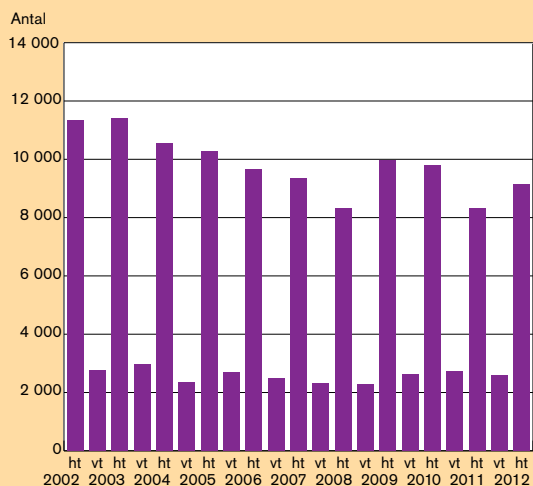
Utvärderingen görs med hjälp av externa bedömare. Bedömargrupperna består av ämnesexperter, företrädare för arbetslivet och studenter.

Utvärderingarna fördelar sig på sex omgångar. Beslut är fattade för de tre första omgångarna som bland annat innefattar samhällsvetenskaper och språkvetenskaper. Den fjärde omgången har kommit halvvägs med arbetet. Denna omgång innefattar till exempel naturvetenskap, teknikvetenskap och ingenjörsutbildningar. Under våren 2013 har utvärderingen av vård- och medicinutbildningar påbörjats. Den sista omgången i utvärderingscykeln påbörjas till hösten. Där ingår bland annat konstnärliga utbildningar, socionomutbildningarna och utbildningar inom pedagogik.

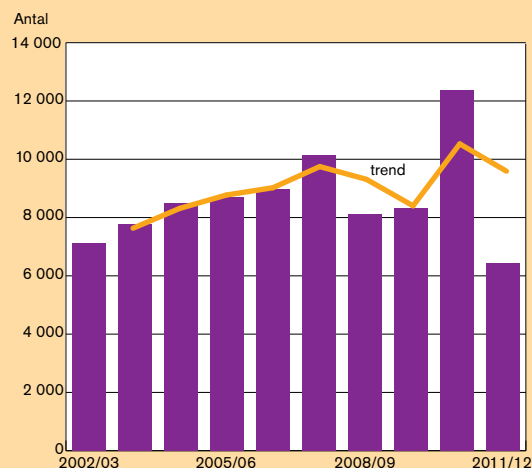
Utvärderingscykeln ska vara klar 2014. Hittills har 743 examina utvärderats. 163 har fått omdömet bristande kvalitet, 415 har fått omdömet hög kvalitet och 129 mycket hög kvalitet.

För de utbildningar som fått omdömet bristande kvalitet har Universitetskanslersämbetet begärt in åtgärdsredovisningar senast ett år efter beslut. Uppföljningar av de första besluten påbörjades i april 2013.

För att se resultat av genomförda utvärderingar, se Resultat-sök på Universitetskanslersämbetets webbplats, www.uk-ambetet.se.

Figur 23. Antal nybörjare på lärarutbildning, terminsvis 2002–2012

Figur 24. Lärarutbildning – antal examina de sista tio åren.

LÄRARUTBILDNINGEN

Nybörjare

Under 00-talet minskade antalet nybörjare på lärarutbildningen successivt, en trend som bröts läsåret 2009/10. Höstterminen 2011 skedde åter en större nedgång i antalet nybörjare, vilket hänger samman med att fyra nya lärarexamina ersatte den tidigare sammanhållna lärarutbildningen och att lärosätena fick ansöka om examenstillstånd för dessa. Höstterminen 2012 har antalet ökat igen till drygt 9 100 jämfört med 8 300 höstterminen 2011 – en ökning med 10 procent.

Ökningen av antalet nybörjare på lärarutbildningen höstterminen 2012 är emellertid ojämnt fördelad på de fyra olika lärarexamina. Den är koncentrerad till lärarutbildningarna mot grundlärarexamen respektive ämneslärarexamen som båda hade 22 procent fler nybörjare jämfört med föregående hösttermin. Ökningen är mindre på lärarprogram mot förskollärarexamen (+ 8 procent) respektive yrkeslärarexamen (+ 11 procent). Dessa är enligt prognoserna de lärarkategorier där den framtida bristen kommer att bli som störst (se Högskoleutbildningarna och arbetsmarknaden, Högskoleverkets rapport 2012:22 R). Antalsmässigt är i synnerhet yrkeslärargruppen alltför liten i förhållande till behoven på arbetsmarknaden.

När det gäller ämneslärare har det inte skett någon ökning av antalet nybörjare med inriktning mot grundskolans senare år: ökningen är helt koncentrerad till ämneslärare med inriktning mot gymnasiet. Denna fördelning av nybörjarnas inriktningsval kan bero på att ämneslärare med gymnasieinriktning även har befogenhet att undervisa på grundskolans årskurser 7–9, och att gymnasieinriktningen därmed ger individerna större möjligheter att undervisa på flera nivåer.

Det är i linje med förväntningarna att antalet nybörjare på den gamla lärarexamen – som avskaffades hösten 2011 för att ersättas av de fyra nya lärarexamina – har minskat sedan föregående läsår. Hösten 2011 skedde dock fortfarande en del registrering av nybörjare som tidigare antagits på utbildning mot den gamla lärarexamen. De drygt 600 nybörjarna på lärarexamen 2012 består i princip uteslutande av deltagare i de särskilda satsningarna VAL (Vidareutbildning av lärare) och ULV (Utländska lärares vidareutbildning), som av lärosätena fortfarande registreras på lärarutbildning mot lärarexamen.

Examinerade

Från den 1 december 2013 måste man för att få arbete som lärare, eller när man byter anställning, ha en lärarlegitimation. Efter den 1 juli 2015 gäller kravet på legitimation fullt ut för alla som är verkamma som lärare. Undantagna kravet på legitimation är dock lärare i yrkesämnen, modersmålslärare, lärare i individuella kurser eller orienteringskurser i Komvux, lärare i fristående Waldorfskolor, lärare som bedriver annan undervisning på engelska än språkundervisning, samt lärare i svenska utlandsskolor. Regeringen har även beslutat att om man under minst åtta läsår (de senaste 15 åren) arbetat som undervisande lärare i ämnen som man saknar behörighet för ska man kunna validera sina kunskaper för att på så vis få behörighet i dessa ämnen (Pressmeddelande 26 april 2013, Utbildningsdepartementet).

Det senaste läsåret halverades antalet examina på lärarutbildning jämfört med läsåret innan – från nära 12 400 läsåret 2010/11 till 6 400 läsåret 2011/12. Denna nedgång är i själva verket inte så dramatisk som den ser ut. Antalet examina var extremt högt läsåret 2010/11. Detta läsår togs det ut många examina av lärarutbildade som tidigare inte tagit ut sin examen, främst beroende på den aviserade förändringen om krav på lärarlegitimation för att få arbeta som lärare (som sedermera skjutits fram till den första december 2013). Det höga antalet examina 2010/11 berodde också på en påskyndning av examina som i normala fall skulle ha avlagts något senare och registrerats läsåret 2011/12. Det rör sig om uppskattningsvis 1 500 personer som på detta vis kan ha skyndat på att ta ut sin examen. Anledningen till detta är sannolikt att det kan ha upplevts fördelaktigare att ta ut lärarexamen innan de nya reglerna för legitimation trädde i kraft efter den första juli 2011. De som har ett examensbevis daterat den 1 juli 2011 eller senare måste enligt reglerna göra en årslång introduktionsperiod med mentor. Dessutom måste de som har ett examensbevis daterat den 1 juli 2011 eller senare betala 1 500 kronor för sin ansökan om lärarlegitimation. Dessa förändringar har troligen bidragit till att många sett till att bli klara med sin examen före den 1 juli 2011.

Trendlinjen i figur 18 visar det glidande medelvärdet, det vill säga medelvärdet av två läsår. Linjen ger en bättre uppfattning om den faktiska mängden examina, eftersom det är av mindre relevans på vilken sida om en läsårsgräns som studenterna examineras. Det var ovanligt få examina läsåret 2011/12 och sannolikt kommer antalet examinerade att öka läsåret 2012/13.

			HT 2011	HT 2012	Förändring (%)
Förskolläraryxamen			2 238	2 417	8
Grundläraryxamen	inriktning mot:	Fritidshem	463	569	
		1–3	1 003	1 169	
		4–6	465	853	
			2 120	2 591	22
Ämnesläraryxamen	inriktning mot:	7–9	691	695	
		Gymnasieskolan	1 792	2 349	
			2 483	3 044	22,5
Yrkesläraryxamen		419	467	11,5	
Läraryxamen*		1 051	612	-42	
Samtliga läraryxamen		8 311	9 131	10	

Tabell 8. Antal nybörjare per läraryxamen och inriktning, höstterminerna 2011 och 2012.

* Huvudsakligen särskilda läraryxamen (VAL och ULV)

Lärosäte	Förskolläraryxamen		Grundläraryxamen		Ämnesläraryxamen		Yrkesläraryxamen		Läraryxamen (gamla)		Totalt	
	HT 2011	HT 2012	HT 2011	HT 2012	HT 2011	HT 2012	HT 2011	HT 2012	HT 2011	HT 2012	HT 2011	HT 2012
Dans- och cirkushögskolan					11	16					11	16
Gymnastik- och idrottshögsk.					108	155					108	155
Göteborgs universitet	130	130	187	176	180	201	82	52	63		642	559
Högskolan Dalarna		34	98	78	82	76			60	33	240	221
Högskolan i Borås	173	187	127	127		17					300	331
Högskolan i Gävle	155	104	32	58	26	116	50	16	2	2	265	296
Högskolan i Halmstad	45	42	66	61	46	78			1		158	181
Högskolan i Jönköping			171	178	56	47			19	44	246	269
Högskolan i Skövde							51	37	4		55	37
Högskolan Kristianstad	35	65	104	104	10	62	16	32	2		167	263
Högskolan Väst	63	86	88	95	45	62	16	29			212	272
Karlstads universitet	171	184	145	149	158	219	28	36	81	54	583	642
Konstfack					29	49					29	49
Kungl. Musikhögskolan i Sthlm					24	23					24	23
Linköpings universitet	144	141	210	231	239	204	21	45	98	55	712	676
Linnéuniversitetet	203	197	166	165	204	272	80	46	43	2	696	682
Luleå tekniska universitet	100	116	29	51	39	57			4	12	172	236
Lunds universitet					177	127				1	177	128
Malmö högskola	301	301	315	295	236	304		32	134	49	986	981
Mittuniversitetet	104	99		87					4	6	108	192
Mälardalens högskola	86	161			34	58			13	7	133	226
Stockholms universitet	147	155		269	296	280	75	96	393	300	911	1100
Södertörns högskola	125	147	51	58	105	86			17	1	298	292
Umeå universitet	76	88	78	87	105	177		46	84	42	343	440
Uppsala universitet	144	112	117	160	214	216			29	4	504	492
Örebro universitet	36	68	136	162	59	142					231	372
	2 238	2 417	2 120	2 591	2 483	3 044	419	467	1 051	612	8 311	9 131

Tabell 9. Nybörjare på läraryxamen per lärosäte och examensinriktning höstterminerna 2011 och 2012.